

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

GEMİ BATIKLARINDA BULUNAN KİLİKYA AMPHORALARI IŞIĞINDA
ANTİK KİLİKYA BÖLGESİ'NİN DENİZ TİCARETİNDEKİ ROLÜ

Ercan SOYDAN

Danışman

Doç.Dr. Erdal ÇETİNTAŞ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

GEMİ BATIKLARINDA BULUNAN KİLİKYA AMPHORALARI IŞIĞINDA
ANTİK KİLİKYA BÖLGESİ'NİN DENİZ TİCARETİNDEKİ ROLÜ

Ercan SOYDAN

Danışman

Doç.Dr. Erdal ÇETİNTAŞ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

(Onay Sayfası)
(Baskıya Gidecek Tezlere Orijinal İmzalı İmza Sayfası Enstitü Tarafından Verilecektir.)

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ercan SOYDAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Asuman BALDIRAN

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Erdal ÇETİNTAŞ

Üye : Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Tez Başlığı:

GEMİ BATIKLARINDA BULUNAN KİLİKYA AMPHORALARI IŞIĞINDA ANTİK
KİLİKYA BÖLGESİ'NİN DENİZ TİCARETİNDEKİ ROLÜ

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 27 / 01 /2023

Mezuniyet Tarihi : / /2023

Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Gemi Batıklarında Bulunan Kilikya Amphoraları Işığında Antik Kilikya Bölgesi’nin Deniz Ticaretindeki Rolü” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ercan Soydan

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
FİĞÜRLER LİSTESİ	v
HARİTALAR LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	viii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	xHata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KİLİKYA BÖLGESİNDE COĞRAFYA VE İKLİM

1.1. Kilikya Bölgesi Sınırları.....	3
1.2. Kilikya Bölgesinin Coğrafyası	4
1.2.1. Bitki Örtüsü	4
1.2.2. Dağlar	7
1.2.3. Akarsular	8
1.2.4. Ovalar	9

İKİNCİ BÖLÜM KİLİKYA BÖLGESİ KRONOLOJİSİ

2. 1. Paleolitik Dönem	10
2. 2. Neolitik ve Kalkolitik Dönem	10
2. 3. Tunç Çağı Dönemi	11
2.4. Demir Çağı	12
2.5. Helenistik Dönem	12
2.6. Roma ve Bizans Dönemi	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ TİCARET YOLLARI, DENİZ TİCARETİ VE KORSANLIK

3.1. Kara Ticaret Yolları	17
3.2. Deniz Ticaret Yolları.....	18
3.3. Deniz Ticareti.....	19
3.4. Kilikya’da Korsanlık	20

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİMANLARIN KULLANIMI VE KİLİKYA LİMANLARI

4.1. Limanların Yapımı ve Kullanım Amaçları	22
4.2. Dağlık Kilikya Limanları	23
4.2.1. Korekesion	23
4.2.2. Leartes	23
4.2.3. Nauloi	23
4.2.4. Syedra (Asartepe).....	24
4.2.5. Lotape.....	24
4.2.6. Selinus	24
4.2.7. Kestros.....	24
4.2.8. Nephelium	24
4.2.9. Antiokheia ad Kragum	24
4.2.10. Charadros	25
4.2.11. Platanunte	25
4.2.12. Anemurium.....	25
4.2.13. Nagidos	25
4.2.14. Arsinoe	26
4.2.15. Melania.....	26
4.2.16. Kelenderis.....	26
4.2.17. Berenike	26
4.2.18. Pisourgia.....	26
4.2.19. Craunos	26
4.2.20. Aphrodisias.....	27
4.2.21. Pityusse	27
4.2.22. Portum Nesulium.....	27
4.2.23. Mylai	27

4.2.24. Holmoi.....	27
4.2.25. Seleukeia ad Kalykadnum	28
4.2.26. Korasion	28
4.2.27. Korykos	28
4.2.28. Elaiussa sebaste	28
4.2.29. Akkale Kumkuyu	28
4.2.30. Kalanthia/Calantia	28
4.3. Ovalık Kilikya Limanları	29
4.3.1. Soli Pompeipolis	29
4.3.2. Zefiriyon.....	29
4.3.3. Anchiale	29
4.3.4. Rhegma Gölü.....	30
4.3.5. Tarsos/ Rhegma Lagünü.....	30
4.3.6. Adana	30
4.3.7. Magarsos	31
4.3.8. Ağlar.....	31
4.3.9. Aigaia	31
4.3.10. Muttalip Höyük-Catabolos.....	31
4.3.11. Issos.....	32
4.3.12. Baiae.....	32
4.3.13. İskenderiye ad Issus	32
4.3.14. Myriandos.....	32
4.3.15. Antakya Pieria / Rhosos	33
4.3.16. Seleukeia Pieria	33
4.3.17. Oronte Nehri.....	33

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ TARIMSAL ÜRETİMLERİ

5.1. Kilikya Bölgesinde Tarım	35
5.2. Zeytinyağı ve Üzüm işlikleri.....	35
5.3. Zeytin- Zeytinyağı ve Üzüm- Şarap Ticareti	36

ALTINCI BÖLÜM
KİLİKYA BÖLGESİ'NDE AMPHORA ÜRETİMİ

6.1. Zemer 41 Amphoraları/Kilikya Tip 1	38
6.2. Agora M239 Amphoraları.....	39
6.3. Agora M54 Amphoraları/Kilikya Tip 2	40
6.4. Pompei V Amphorası/Kilikya Tip 3	41
6.5. Dressel 2-4/Kilikya Tip 4.....	42
6.6. Pamphylia Amphorası/Kilikya Tip 5	43
6.7. Late Roman 1 (LR 1) Amphoraları/ Kilikya Tip 6	44
SONUÇ.....	47
KAYNAKÇA	48
KATALOG	58

FIGÜRLER LİSTESİ

Figür 1: Büyük İskender'in Issos'ta Kral Darius ile karşılaşması (Arslan, 2017 :152-153)

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Kilikya bölgesinin sınırları ve komşuları

Harita 2: Yüksekliğe bağlı olarak yetişen bitki türlerinin dağılımı (Borgia, 2017: 312)

Harita 3: MÖ, 1. yüzyılda nehirlerin görünüşü (Kurt, 2011: 445)

Harita 4: Antonius'un VII. Mısır Kraliçesi Kleopatra'ya verdiği bölge (Bardakçı, 2018: 128)

Harita 5: Konya'dan Kilikya'ya 4 dört yol gösterilmiştir (Hild, 1991: 311) (Çizim: Ercan Soydan)

Harita 6: Kilikya bölgesi limanlar haritası

Harita 7: Zemer 41 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 8: Agora M239 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 9: Agora M54 / Kilikya tip 2 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 10: Pompei V / Kilikya tip 3 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 11: Dressel 2-4 / Kilikya Tip 4 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 12: Pamhylia Amphorası / Kilikya Tip 5 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

Harita 13: Late Roman 1 (LR 1) Amphoraları / Kilikya Tip 6 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Tez çalışması kapsamında ele alınan amphoraların dağılımı.

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkn:	Bakınız
Çev.:	Çeviri
Ed.:	Editör
Fig.:	Figür
Kat. No:	Katalog Numarası
km.:	Kilometre
Lev.:	Levha
m.:	Metre
M.Ö.:	Milattan Önce
M.S.:	Milattan Sonra
v.d.:	ve diğerleri
yy.:	Yüzyıl

ÖZET

Paleolitik Dönemden beri insanlara yaşam alanı sunan, topografik nedenlerden dolayı dağlık ve ovalık olarak ikiye ayrılan Kilikya bölgesi, verimli ovaları, nehirleri, dağları ile zengin bir bölgedir. Tarih boyunca birçok önemli imparatorluğun egemenliği altında olup sürekli değişime uğramıştır. Buna rağmen ticaret her zaman ön planda olmuştur. Birçok ticaret rotası üzerinde olan bölge hem ürünlerini ihraç etmiş hem de başka bölgelerden ürünler temin etmiştir. Çok sayıda limana sahip olmasıyla deniz ticaretinde önemli bir merkez konumundadır.

Tezin birinci bölümünde; Kilikya bölgesinin sınırlarından, coğrafyasından ve ikliminden , ikinci bölümünde; kronolojik olarak Paleolitik dönemden başlayarak Bizans Dönemi'ne kadar ki tarihsel sürecinden, üçüncü bölümünde; kara ticaret yolları, deniz ticareti ve bölgenin korsanlık tarihinden, dördüncü bölümünde; limanların yapımı ve kullanımından, Ovalık ve Dağlık Kilikya limanlarından, beşinci bölümünde; bölgede üretimleri yapılan zeytin, zeytinyağı, şarap gibi ürünlerin üretimi ve ticaretinden , altıncı bölümde; Kilikya bölgesinin amphora üretiminden bahsedilmiştir. Bu bölgeye ait olan Kilikya Tip I-Zemer 41, Kilikya Tip II-Agora M54, Kilikya Tip III- Pompei V, Kilikya Tip IV-Dressel 2-4, Kilikya Tip V-Pamphilya, Kilikya Tip VI- LR1A, LR1B ve LR1C amphoraları ele alınmıştır. Sualtı kültür mirası araştırmalarında saptanan 21 adet Kilikya üretimi amphorası incelenerek gözlem fişi oluşturulmuştur ve bu amphoraların deniz ticaretindeki rolü saptanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilikya, Dağlık Kilikya, Ovalık Kilikya, Üretim, Liman, Amphora, Deniz Ticareti, Korsanlık

ABSTRACT

THE ROLE OF ANCIENT CILICIA REGION IN SEA TRADE IN THE LIGHT OF THE CILICIAN AMPHORAS FOUND ON SHIP WRECKS

Cilicia is divided into two as rough and plain cilicia regions due to topographic reasons. Since it is a rich region with its fertile plains, rivers and mountains, it has offered a living space to people since the Paleolithic Period. It remained under the domination of many important civilizations and thus underwent many changes. Despite this, trade was always at the forefront. The region, which was on many trade routes, both exported its products and supplied products from other regions. It was an important center in shipping trade with its many ports.

In the 1st chapter of the thesis; The borders, geography and climate of the Cilicia region, in the 2nd chapter; chronologically, the historical process from the Paleolithic period to the Byzantine Period in the region, in the 3rd chapter; land trade routes, shipping trade and piracy history of the region, in the 4th chapter; the constructions and use of the Lowland and Mountainous Cilicia ports, in the 5th chapter; the production and trade of the products such as olives, olive oil and wine produced in the region, in the 6th chapter; the production of amphorae in the Cilicia region were investigated. The amphorae of Cilicia Type I-Zemer 41, Cilicia Type II-Agora M54, Cilicia Type III- Pompeii V, Cilicia Type IV-Dressel 2-4, Cilicia Type V-Pamphilia, Cilicia Type VI- LR1A, LR1B and LR1C belonging to this region were examined. An observation sheet was created by examining 21 Cilician amphorae found in the underwater cultural heritage researches and the role of these amphorae in maritime trade was tried to be determined.

Keywords: Cilicia, Mountainous Cilicia, Lowland Cilicia, Production, Port, Amphora, Shipping Trade, Piracy

ÖNSÖZ

Öncelikle her zaman desteklerini yanımda hissettiğim sevgili babam Tanju SOYDAN'a annem Hatice SOYDAN'a, abim Erkan SOYDAN'a ve aileme ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez konumun belirlenmesinde ve ilerleme aşamalarında bana her zaman yardımcı olan Sayın hocam Doç. Dr. Hakan ÖNİZ'e ve danışmanım Sn. Doç. Dr. Erdal ÇETİNTAŞ'a teşekkürü borç bilirim.

Tezimin yazım aşamasında desteğini ve ilgisini eksik etmeyen başta İrem Kılıç olmak üzere Ceyda ÖZTOSUN'a, Firdevs CAN'a, Günay DÖNMEZ'e, Elif Nur DÖNMEZ'e ve Tuçe GÜNGÖR'e bilgi ve görüşlerini benimle cömertçe paylaştıkları için teşekkür ederim.

Ayrıca 7 yıl boyunca ekip üyesi olduğum sualtı arkeolojisi araştırmalarında geçirdiğim zorlu ve bir o kadar güzel günlerimin ardından, bulduğumuz ve belki de ilk dokunan kişinin ben olduğum eserlerin, tezime konu olmasından dolayı mutluluk içerisindeyim.

Ercan Soydan
Antalya,2023

GİRİŞ

Anadolu'nun Akdeniz kıyılarında bulunan ve ilk izleri Paleolitik döneme kadar giden Kilikya bölgesi, sunmuş olduğu coğrafi farklılıklar nedeniyle Dağlık Kilikya ve Ovalık Kilikya olarak iki bölgeye ayrılmaktadır (Kurt, 2018: 131; Ünal, 2006: 22). Dağlık Kilikya, Ovalık Kilikya bölgesine göre daha dar ve verimsizdir ancak bölge genel olarak zengin ovalara, nehirlerle ve dağlara sahiptir. Bölgenin iklimi ve toprak koşulları sayesinde ormanları ve büyük geniş tarım alanları bulunmaktadır. Bu tarım alanlarında tahıllar, sebzeler ve meyveler yetiştirilmektedir. İskenderiye, Asya ve Afrika arasında köprü görevi gören bölgede çok sayıda ticaret rotasının olması, üretilen zeytin, üzüm, şarap gibi ürünlerin ticaretini yapmalarını sağlamıştır (Şenol, 2008: 110). Kilikya bölgesinin ticareti, Neolitik dönemdeki ilk yerleşimlerle başlamıştır. Pers İmparatorluğu'nun egemenliğine girdiği sırada devam eden ticaret, aynı zamanda Büyük İskender'in Kral Darius'u yenmesiyle, Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girdiği dönemde de önemini korumaya devam ederek Roma İmparatorluğu'nun önemli bir ticaret partneri haline gelmiştir (Ünal, 2006: 80).

Antik Çağ'da, Kilikya bölgesinin ticaretini yönlendiren başlıca faktörlerden biri de bu bölgede bulunan limanların varlığıydı. Ticarete maliyeti ve kâr oranını etkileyen faktörler arasında hız ve güvenlik bulunmaktadır. Kara taşımacılığının maliyetli olması ve güvenlik sorunlarının fazla olması deniz ticaretini ön plana çıkarmaktadır (Ünal ve Girginer, 2007: 40-45). Taşınan mallar kâr oranı yüksek olan şarap, zeytinyağı ve balık soslarının taşınmasında üretim maliyeti düşük olan amphoraların kullanılmasıyla sağlanmıştır. Amphoralar bütün Anadolu kıyılarında antik kentler, antik limanlar ve batıklarda fazla sayıda farklı tipolojilerde görülmektedirler. Farklı tipolojilere sahip amphoraların, farklı kültürler ve farklı coğrafyalardaki siyasi ve ticari ilişkilerin bilgilerini de beraberinde taşımaktadır.

Yapılan tez çalışmasındaki amaç, Kilikya bölgesinin coğrafik özelliklerini, tarihsel sürecini, bölgedeki limanları, üretilen amphoraları ve ticari ilişkilerini inceleyerek, elde edilenlerle sualtı kültür mirası çalışmalarında tespit edilen Kilikya amphoralarıyla bir bütün haline getirilip, literatüre katkı sağlamaktır. Belgelemiş buluntular ile ortaya konulan bu çalışma ile bu alanda çalışma yapacak kişiler için bir kaynak oluşturma amaçlanmıştır.

Tezin konusu, Antik Kilikya Bölgesi'nin sınırlarını içermektedir. Kilikya coğrafyası Kilikya Bölgesi'ne komşu bölgeler, bu bölgeler ile yapılan ticari faaliyetler, korsanlık, Kilikya Bölgesi'ndeki limanlar ve deniz ticareti sırasında kullandıkları amphoralar kapsamında araştırmalar yapılmıştır.

Çalışma esnasında üniversite kütüphanelerinden, dijital makalelerden, basılı ve dijital kitaplardan, antik metinlerden yararlanılmıştır. Aynı zamanda arkeolojik sualtı araştırmalarında tespit edilen, sualtında ölçek ile çekimleri yapılan ve dijitale aktarılarak AUTOCAD programında çizimleri oluşturulan AKT 11, GKB 08, GKB 01, KG 11, KF 11, AD 30, AZB 20, KH 10, ABD 07, KHA 13, AD 26, KSK 01, KÇB 11, GBD 25, KD 07, ABD 39, KX 06, KKA 08, BA 37, BA 42 ve KK 09 envanter numaralı Kilikya amphoraları buluntu yılı, buluntu yeri, derinlik, tip, tarihlendirilme ve benzer örnekler başlıklarıyla açıklanmıştır. Eserler tipolojisine göre sınıflandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİNDE COĞRAFYA VE İKLİM

1.1. Kilikya Bölgesi Sınırları

Anadolu Akdeniz kıyılarında bulunan Kilikya bölgesinin sınırlarını, doğuda Aleksandreia Isson (İskenderun), batıda Korakesion (Alanya), Kuzeyde ise Toros dağları oluşturmaktadır. Antik çağlarda Kilikya bölgesinin komşuları ise Kappadokia, Lykonía, İsaúria, Pamphylía ve Syria bölgeleridir (Harita 1). Bölge coğrafik farklılıklar göstermesi nedeniyle Dağlık Kilikya ve Ovalık Kilikya olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Kurt, 2018: 131).

Dağlık Kilikya kıyılarının dar ve düz arazisi verimsiz topraklardan oluşmaktadır. Alanya'dan Soliye kadar uzanan bölge Trakheiotis (Dağlık) olarak adlandırılır ve burada yaşayan insanlara bölgenin adından dolayı Trakheoitler denmektedir. Ovalık Kilikya ise çoğunlukla geniş düz ovalardan oluşan verimli topraklara sahiptir. Bölge Soli ve Tarsostan İssos'sa ve kısmen Taurosalara, Kapadokyalıların yerleştiği kısımlara kadar uzanmaktadır (Strabon, çev.1993: 197).

Kilikya bölgesinin güneyi Akdeniz ile Batı ve Kuzey Batısı yüksek Toros dağları ile çevrilidir. Anadolu'nun güney kıyılarını takip eden Toros dağları, iç kesimlere doğru uzandığı için Kilikya'nın kıyı ovasını oluşturmuştur. Amanos dağlarının yüksek sırtları Kilikya ovasının Kuzeydoğu ve Doğu sınırlarını belirlemiştir ve ova Toros dağlarından Güneye doğru, Karataş sahiline kadar bir kalker sırtıyla ikiye bölünmüştür. Kilikya ovasını Seyhan, Ceyhan ve Tarsus olmak üzere üç büyük nehir beslemektedir (Seton-Williams, 1954: 123).

Harita 1: Kilikya bölgesinin sınırları ve komşuları (Çizim: Ercan Soydan)

1.2. Kilikya Bölgesinin Coğrafyası

Anadolu coğrafyasına bölgesel olarak bakıldığında, Kilikya benzersiz özelliklere sahip olmakla birlikte Anadolu'nun büyük ve zengin ovalarına ev sahipliği yapmaktadır. Günümüz Çukurova'sı, kuzeyinde ve kuzeybatısında en büyük noktaları olan Bolkarlar, Aladağlar ve Tahtalı dağlarını da içine alan Toroslar ile ayrılmaktadır. Çukurova batıya doğru Mersin çevresine kadar uzanır. Güney sınırını ise Akdeniz oluşturmaktadır (Girginer ve Uygur, 2014: 42).

Dağlık Kilikya bölgesi sarp, dağlık ve dar kıyılardan oluşmaktadır. Bu nedenden dolayı yakın çevresinden ayrılmış ve yalnız kalmıştır (Strabon, XIV, 5, 1). Günümüz Taşeli platosuna karşılık gelen bölge, yükselen sıradağları ile dikkat çekmektedir. Dağlar boyunca, yükseklerde yaylalar ve vadiler bulunmaktadır. Dağlık Kilikya bölgesinde geniş ovalar, havzalar ve düzlükler yoktur (Bardakçı, 2018: 13). Söz konusu bölgeye can suyu veren Göksu nehri, bölge için oldukça önem arz etmektedir. Geniş havzasıyla bol miktarda su taşımaktadır. Fazla yağış alan bölgenin dağlık alanlarına suyu taşıyan Göksu, ilkbahar aylarında Torosların tepelerindeki karların erimesiyle de oldukça yükselir. Toprakları besleyen zengin nehir ve akarsular nedeniyle, birçok yerleşim yeri etrafında sıralanmıştır. Nitekim bu durum antik dönemde bölgenin yerleşim adına seçilmesine etkindir. Antik dönemde, Silifke (Selukeia) ve Mut (Claudiopolis) gibi önemli yerleşimlerin izlerini sürmek mümkündür. Silifke bölgenin tarım faaliyetlerinde önemli alanlara sahiptir (Ramsay, 1960: 403; Bahar, 1991: 35). Ovalık Kilikya bölgesinin düz ovaları ve sulak arazileri mevcuttur. Bölge doğusunda bulunan İskenderun körfezinin, doğu kesiminde kalan Amanos (Nur) Dağları ile kuzeydoğu kesiminde bulunan Anti Toros dağları doğu sınırlarını oluştururken, batı kesimini Toros dağları sınırlandırmıştır (Seton-Williams, 1954: 123).

1.2.1. Bitki Örtüsü

Kilikya bölgesinin bitki örtüsü, yöredeki iklim ve toprak koşullarına göre değişmektedir. Bu bölgede, nemli ve sıcak iklimin etkisiyle ormanlar, çalılar ve otların yoğun olarak bulunduğu alanlar vardır (Gültekin, 2018: 167). Tarım alanlarına da sahip olan Kilikya bölgesinde tahıllar (buğday, arpa, yulaf) sebzeler (domates, biber, patates) ve meyveler (elma, portakal, mandalina) yetiştirilmektedir (Demir, 2017: 456; Öztan, 2016: 345; Bozkurt, 2019: 279; Gültekin, 2015: 143).

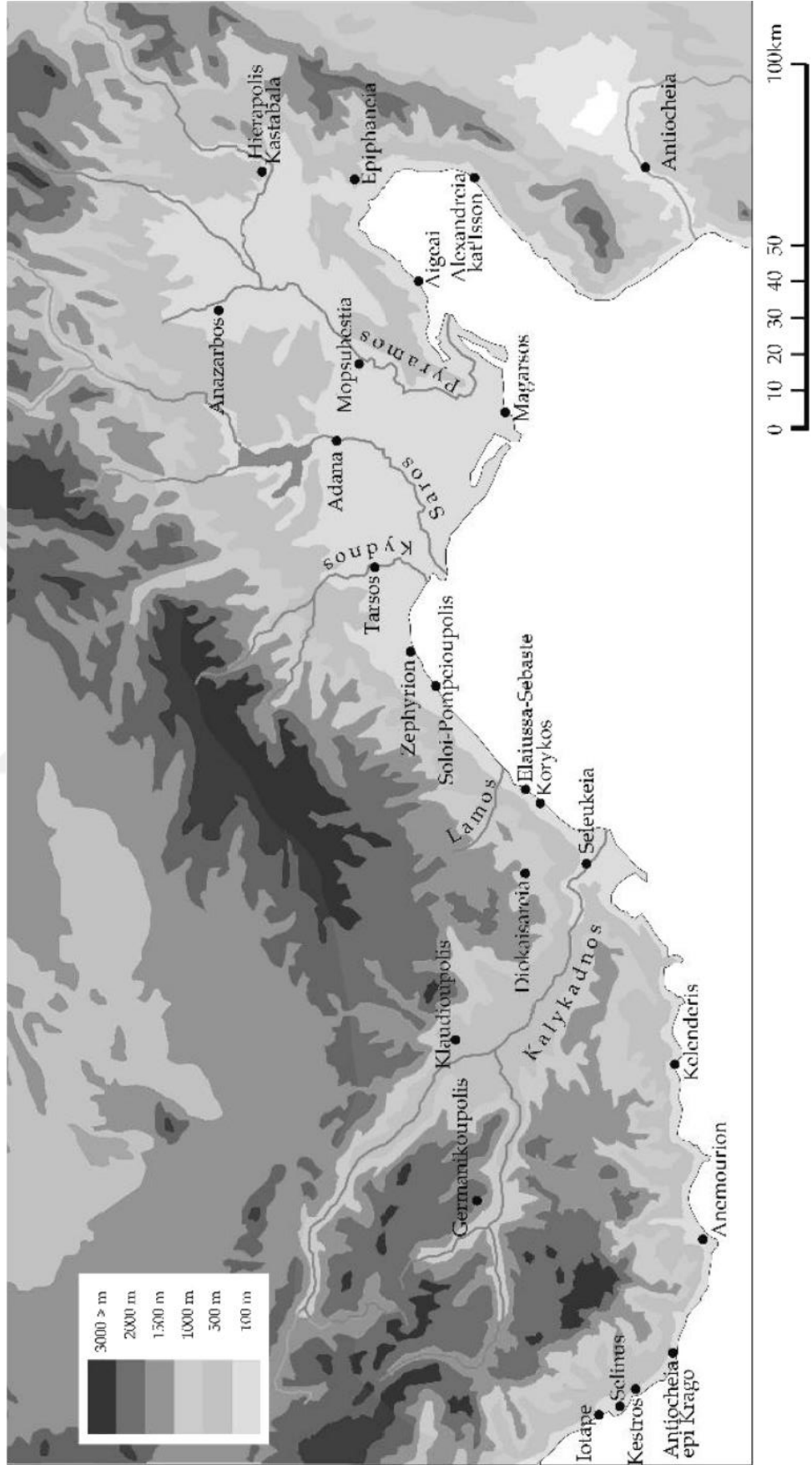
Bu alanlarda, toprağın verimliliğini arttırmak için çeşitli toprak işleme yöntemleri uygulanmaktadır (Aslan, 2019: 193). Yörede bulunan volkanik aktivite nedeniyle volkanik

toprağın özelliklerine uyum sağlamış olan bitki türleri bulunmaktadır (Dünder, 2018: 167; Yılmaz, 2017: 273).

Deniz seviyesinden 1800 metrelere kadar, yüksekliğe bağlı olarak değişik bitki örtüleri ile karşılaşmaktadır. Deniz seviyesinden 1000 metre yüksekliğe kadar, kızılçam, Türk meşesi ağaçları, saf ormanlar, maki ve bazı yerlerde meyve ağaçları; 1000 metrenin üzerinde kızılçam yerine iğne yapraklı türler; 1000-1500 metre arasında kokulu ardıç, andız, boylu ardıç ve saf ormanlar; 1500 metreden sonra, Toros sediri, karaçam, Toros göknarı, kokulu ardıç ve boylu ardıç gibi çeşitli bitki türleri görülmektedir (Harita 2) (Akkemik vd. 2009: 16).

Harita 2: Dağların ve tepelerin yüksekliklerini gösteren harita

Kaynakça: (Borgia, 2017: 312)

1.2.2. Dağlar

Kilikia bölgesi, özellikle Dağlık Kilikya yüksek ve devamlı sıradağlardan oluşmaktadır. Bu yüzden zor bir coğrafi yapıya sahiptir ancak bitki örtüsü ve madenler açısından zengindir. Bu zenginlik sayesinde ekonomileri oldukça güçlü durumdaydı ve Toros dağları bu sayede bölge halkına gelir kapısı yaratmıştı (Bardakçı, 2018: 17). Toros isminin kökeni bazı araştırmacılara göre Kalde dilinde “tür” kelimesinden geldiği ve anlamının “dağlar” olduğu söylenmektedir ve Anadolu’nun güney kalesi sayılmaktadır. Bu dağın bir diğer önemli özelliği ise gemi yapımlarında kullanılan sedir ağacının bölge de çok sayıda yetişmesidir (Doğanay,2005: 12-58).

Bu nedenden dolayı Antonius Dağlık Kilikia bölgesini, gemilerini yapması için Kleopatra’ya vermiştir. Buradaki orman ürünleri M.Ö. II. Binyıldan itibaren kıyılardaki tersanelere oradan da Mısır, Fenike ve Kıbrıs’a gönderilmekteydi. Sedirin önemi sayesinde eski çağlarda Toros’un adı Sedir dağı olarak da kullanılmaktaydı (Doğanay,2005: 12-58; Strabon, çev: 199; Şaroğlu, 2013: 60). Toros dağları farklı birliklerden oluşmaktadır. Bunlar, Geyik Dağı birliği, Bolkar dağı birliği, Aladağ birliği, Alanya birliği, Bozkır birliği ve Antalya birliğidir (Özgül,1976: 65). Geyik dağı, Antalya Körfezi’nin batı Toros dağlarının günümüz Akseki ile Ermenek arasını kapsayan yüksek sıralarına verilen isimdir. Yükseklik bazı yerlerde 2500 metreyi aşarken En yüksek noktası 2887 metre ile Alanya’nın kuzeyidir (Doğanay, 2005: 14). Bolkar Dağları ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanarak 3524 metre yüksekliğinde Toros dağının bir parçasını oluşturmaktadır ve Akdeniz ile İç Anadolu bölgeleri arasında sınır oluşturur. Kuzey kesiminde step bitkiler, meşe türleri, boylu ardıç, dağ bozkır; güney kesimde kızılçam, boylu ardıç, karaçam, sedir gibi bitki örtüsü görülmektedir (Ünaldı ve Kömüşçü, 2007: 2-6; Altın ve Bayer-Altın, 2008: 1).

Bolkar Dağı aynı zamanda maden bölgesidir. Mersin’in 100 km. kuzeyinde Bolkar Maden Köyünün çevresinde bulunan en önemli maden işletme alanları 1950-3000 metre yükseklikte yer alır (Yener, 1985: 97). Bir diğer bilgiye göre Uluburun batığında ele geçen gümüş ve tunç eserler Bolkar dağı kökenlidir (Pınarcık, 2018: 396). Aladağlar ise Orta Toros bölgesinde yer almaktadır ayrıca Siyah Aladağ ve Beyaz Aladağ olarak iki bölüme ayrılır. En Yüksek noktası 3756 metredir ve Güney cephesi Akdeniz bölgesini, Kuzey cephesi ise İç Anadolu bölgesini kapsamaktadır. Güney bölgesinde kızılçam, karaçam, sedir ve Toros göknarı gibi Akdeniz kökenli bitkiler varken, kuzey bölgesinde bozkır bitkileri, meşelerden oluşan İran kökenli bitkiler vardır. İklimin ve farklı bölgelerin etkilerinden dolayı Aladağ çeşitlilik bakımından en zengin dağlardan birini oluşturmaktadır (Toroğlu ve Ünaldı, 2008: 1-47).

Orta Torosların başka uzantısı olan Tahtalı Dağları, Kayseri ilinin güneyinde Yahyalı, Develi, Pınarbaşı, Tomarza ve Sarız ilçeleri, Adana'nın kuzeydoğusunda Saimbeyli, Tufanbeyli, Feke ilçeleri ve Mansurlu Beldesi, Sivas'ın güneyinde Gürün ve Şarkışla ilçelerini kapsar. Kuzeydoğu yakasında az bulunan ormanlık alan güney tarafına doğru çoğalmaktadır. Ayrıca Seyhan nehrinin Zamantı ve Göksü kollarına da ev sahipliği yapmaktadır. Strabon'a göre Kilikya'da yetiştirilen safran Tahtalı Dağı'nın eteklerinde de bulunmaktaydı (Üstüner, 2005: 108 ve Arslan, 2016: 66). 2830 metre yüksekliğe sahip Binboğa Dağları ise Orta Torosların devamıdır ve Ceyhan'ın kollarından biri olan Göksun çayının çıkış noktasıdır. Hem Tahtalı hem de Binboğa dağları Antitoroslar olarak adlandırılmaktadır (Karabulut ve Cosun, 2009: 67 ve Yıldızturnan: 2020: 221-222).

1.2.3. Akarsular

Kilikya Bölgesi çok sayıda yerleşim yerine sahip bir bölgedir. Bunun sebeplerinden birisi çok sayıda su kaynağına sahip olmasıdır. Göksu, Limonlu, Tarsus, Seyhan ve Ceyhan gibi akarsular (Harita 3) ve yerleşim yerlerinin çoğunun yakınında içme suyu olarak kullanılabilecek yeraltı suları bulunmaktadır (Kaya ve Demir Yetiş, 2020: 1347).

Göksu, büyük havzası olan bir nehirdir. Dağlık kesimlerden akan pınarlar burada birleşmekte, Toroslarda eriyen karlar da bu nehre akmaktadır. Ermenek (Germanicopolis), Mut (Claudiopolis) ve Silifke (Selukeia) antik yerleşimleri de Göksu havzasında yer almaktadır. Ermenek bölgesinde Göksu nehri üzerinden kereste taşımacılığı yapılmıştır. Bununla beraber nehir büyüklüğü ve kolları nedeniyle bölgenin çoğuna su taşıyarak çok sayıda ağacın yetişmesine ve orada yaşayan insanlara meyve sebze üretme imkânı sağlamıştır (Bahar, 1991: 35; Bardakçı, 2018: 17). Bölgenin büyük ırmakları olan Tarsus, Seyhan ve Ceyhan, taşıdıkları alüvyonlarla oldukça verimli bir ova oluşturmuşlardır. Seyhan, Ceyhan ve Göksu deltaları aynı zamanda barındırdıkları balık ve kuşlar sayesinde de önemli bir besin kaynağı olmuşlardır (Ünal ve Girginer, 2007: 25-28).

Harita 3: M.Ö. 1 yüzyılda nehirlerin görünüşü

Kaynakça: (Kurt,2011: 445)

1.2.4. Ovalar

Kuzeyinden Aladağ, Bolkar ve Tahtalı Dağları; Kuzeyinde Amanos dağları, Batısında Tarsus Ovasının bittiği yer olan ve Akdeniz'in çevrelediği, Antik Çağda Ovalık Kilikya olarak adlandırılan bölge, verimli topraklara sahiptir (Ünal ve Girginer, 2007: 23). İklim açısından şanslı olduğu için bu topraklarda çeşitli ürünler üretilmektedir. Çoğunlukla yerel halk için olsa da farklı bölgeler ile ticaret yapmak için de üretim gerçekleştirilmiştir (Kaplan, 2017: 45). Kilikya ovasının dağ çevresinde bakır, kurşun, gümüş, altın ve demir açısından zengin maden yatakları bulunur. Bu durum, antik çağda da Kilikya'nın önemine vurgu yapan bir özelliktir. Ayrıca Kilikya ovası, doğu ile batı arasındaki bir kara köprüsü, kuzey ve batıda Anadolu'nun iç kısımlarıyla bağlantı sağlayan geçiş noktası ve doğuda Suriye, Mezopotamya arasında bir bağlantı halkası olarak önemlidir (Daniel, 1968: 1-6).

İKİNCİ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ KRONOLOJİSİ

2. 1. Paleolitik Dönem

Kelime anlamı eski taş olan Paleolitik ifadesi 1865 yılında J. Lubbock tarafından kullanılmıştır ve söz konusu dönem 2 milyon yıl boyunca devam etmiştir. İnsanlığın ilk defa görüldüğü Afrika’da ilk aletlerin yapılmasıyla süreç başlamıştır. Bu aletler çakmaktaşı, bazalt, obsidyen gibi doğaya ait olan ham maddelerden işlenerek bir amaca yönelik olarak üretilmişlerdir. Anadolu’da alt, orta ve üst Paleolitik olarak dönemlere ayrılmaktadır (Güleç ve Baykara, 2014: 150; Şimsek, 2017: 70). Kilikya bölgesinde Antakya’da yer alan Musadağ, Taşucu’nda yer alan Sırtlanini mağarası Paleolitik dönemden izler taşımaktadır (Ünal, 2006: 22).

Sırtlanini mağarasını 1957 yılında ziyaret ederek çalışan Prof. Dr. İsmail Kılıç Kökten Hoca, mağara hakkında şunları yazmıştır:

“Yolumuzun en verimli yerlerinden birisi de Silifke yakın çevresi ve Göksu Vadisi olmuştur. Silifke’de Taşucu iskelesinde Sırtlanini isimli diplek tabii bir mağaranın içindeki küçük sekiler üzerinde çalıştık. Akdeniz’den 20-30 m yükseklikte bulunan bu mağarada Orinyasiyen’e uyan yahut Üst Yontmataş Devri’ne ait çakmaktaşıdan yapılmış çok güzel bir uçla aynı taşlardan kopartılmış daha basit aletler bulunmuştur” (Kökten, 1958: 12).

Günümüzde Sırtlanini mağarasının içi doldurularak foseptik çukuru olarak kullanılmaktadır. Taşucu ve Silifke bölgesinde, Bebek Deresi ve Sayağzı köyünde Kocasığınak, Kızıl Ak ve Küllüklü inlerinde ayrıca Kocavar sığınağında da benzer Paleolitik dönem kültür izleri olduğu düşünülmektedir (Ünal ve Girginer, 2007: 110).

2. 2. Neolitik ve Kalkolitik Dönem

Yeni taş ve Cilalı taş olarak da isimlendirilen Neolitik Dönem, M.Ö. 10.000-6000 tarihleri arasında kapsamaktadır. Bu dönem içinde tarım ve hayvancılık ile yerleşik hayat başlamıştır. Bakır ve kil kullanımı ilk defa bu dönemde görülmektedir. Kilin şekillendirilip pişirilmesiyle çanak çömlek ortaya çıkarılmıştır ve Neolitik dönem bu sebeple Çanak çömlekli Neolitik ve Çanak Çömleksiz Neolitik olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Neolitik dönemde insanların buluşları, hayvancılık ve tarımla uğraşları gelişirken bunun devamında büyüklü küçüklü yapılar yaygınlaşmaktadır. Bazı bölgelerdeki Neolitik yerleşimler yangınlar sonucu yok olmuş ve ardından bazı yenilikler ortaya çıkmıştır. Neolitik çağın devamı olan Kalkolitik dönemde insanlar başta bakır olmak üzere maden işlemeye başlayarak madenden aletler elde

etmişlerdir.¹ Madenlerin işlenerek günlük hayatta kullanılabilir eşyalar yapılması ticaretinde gelişmesine yol açmış ve birçok yerleşim yerinin kurulmasına olanak sağlamıştır (Başak,2008: 20-21). Bu dönem Kalkolitik olarak adlandırılır. Kalkolitik ve Neolitik dönem farklı bölgelerde aynı anda yaşanır. Bu yüzden iki dönemin ayrımı tam olarak yapılamamaktadır (Öztan, 2009: 2).

Neolitik Kilikya bölgesinde yer alan Yumuktepe ve Gözlükule, Neolitik dönem açısından önemli iki yerleşim alanıdır. Bu yerleşimler sayesinde Anadolu’da bulunan Neolitik yerleşimlerinin kronolojisi belirlenebilmiştir (Ünsal ve Zincir, 2020: 184). Yumuktepe Höyüğü İçel il merkezinin kuzeyinde, deniz kıyısından 5-6 km içeride ve Müftü deresi kıyısında yer alır. Burayı önemli kılan nedenlerden biri Ovalık Kilikya’yı oluşturan Çukurova bağlamında, Mezopotamya’ya, Güney Kıbrıs’a, Akdeniz dünyasına, Toroslar aracılığı ile Anadolu’ya bağlanan eşsiz bir konumunun olmasıdır (Sevin vd., 2000: 91). Bir diğer nedeni ise Anadolu’da ilk keşfedilen yerleşim yeri olmasıdır. Yumuktepe’de yaşamın bin yıl sürdüğü düşünülmektedir. Yapılan kazılar sonucunda Neolitik dönemin üç evresinin de burada yaşandığı tespit edilmiştir ve Kalkolitik dönemin sonlarına kadar burada yerleşim devam etmiştir. (Ünal ve Girginer, 2007: 113-116).

Çukurova’nın batı kısmında bulunan Gözlükule höyüğünde yapılan sondaj çalışmaları ile Neolitik dönem tabakasına kadar inilmiştir. Neolitik dönemde başlayan yerleşim Kalkolitik, Tunç ve Demir çağında da devam etmiştir. Yapılan son çalışmalarda tespit edilen Roma köprüsü ayakları ve Bizans dönemine ait Prokopius’un yazıları, höyüğün su kenarında kurulu olduğunun tespitidir. Tarsus Gözlükule höyükte Neolitik dönemde başlayan yaşam Bizans dönemine kadar devam etmiştir (Özyar vd., 2003: 273; Özyar, 2009: 2).

2. 3. Tunç Çağı Dönemi

Geç Kalkolitik dönemin bitimine doğru bakır alaşımlarının ortaya çıkması ve tunç üretimine geçiş ile Tunç çağı dönemi başlar. Bu dönem Eski, Orta ve Geç olmak üzere üç bölüme ayrılır. Tunç Çağı Dönemi’nde kentleşme ve teknolojiye yenilikler ortaya çıkar. İlk beyliklerin, ilk krallıkların ortaya çıkmasıyla sosyal ve politik gelişmelerle birlikte uzun bir süreci oluşturur (Yıldırım, 2009: 1). Neolitik dönemde kullanımı başlanan bakıra, M.Ö. 4. Binin sonunda kalay karıştırılarak maden sanatına yeni bir kapı açılmıştır. Bu çağa adını veren tuncun kullanımı ile seri üretime geçilmiştir ve döküm, tavlama, kaynak, kaplama gibi tekniklerde

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Başak, O. (2008). Taş Çağı’ndan Tunç Çağı’na Anadolu’da maden sanatının gelişimi ve kullanımı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (21), 15-33.

başarı elde edilmiştir. Ayrıca altın, gümüş, bakır ve elektrom kullanımında da gelişmeler olmuştur (Başak, 2008: 23).

Kilikya Çukuruva bölgesinde, Mersin Yumuktepe’de Tunç çağı dönemine ait çanak çömlek malzemesi çöp çukurlarında ele geçmiştir. Ancak döneme dair bize asıl bilgileri veren yer Tarsus Gözlükule’dir (Şahin, 2015: 288). H. Goldman başkanlığında yapılan araştırmalarda İTÇ I-III tabakasında ele geçen eserler, Anadolu tipi malzeme ile Suriye ve Yakındoğu ilişkilerini ortaya koymuştur. Ayrıca Anadolu tipi el yapımı gaga ağızlı testilerin görülmesi bölgedeki İTÇ I tabakasının başlangıç sebebi olmuştur (Harmankaya, 2022: 18).

2.4. Demir Çağı

Demir çağı Anadolu’da üretim ve ticaret açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. M.Ö. 1200-1000 yılları arasında demirden silah ve diğer araç gereçlerin üretimi özellikle savaş, tarım ve inşaat alanında önemli gelişmeler olmuştur (Polat, 2010: 87). Kilikya bölgesinde Demir çağı M.Ö. 1100-525 tarihleri arasına denk gelmektedir. Tarsus kronolojisi ele alınarak Erken Demir Çağı (M.Ö. 1100-850), Orta Demir Çağı (M.Ö. 850-700) ve Geç Demir Çağı (M.Ö. 725-525) olarak üç bölüme ayrılmıştır (Arslan, 2010: 101). Bu dönemde Kilikya bölgesinde Geç Hitit, Luwi, Danuna, Hurri, Fenike ve Suriye halklarının oluşturduğu karışık bir topluluk yaşam sürmektedir (Yıldız, 2013: 73).

2.5. Helenistik Dönem

M.Ö. 330-30 yılları arasında Anadolu’da Helenistik dönem yaşanmıştır. Dönemin başlangıcı Büyük İskender’in M.Ö. 334’te Anadolu’ya gelişi, bitişi ise M.Ö. 30’da Oktavianus’un son ardıl krallığı alışı olarak kabul edilmektedir (Bingöl, 2009: 2). M.Ö. 334 yılında Büyük İskender Troia yakınlarındaki Granaios çayı vadisinde Pers ordularını yenerek Sardes, Bordum, Perge, Side, Sagalassos, Gordion ve Ankara’ya kadar ilerlemiş, Gülek Geçidi’ni geçerek M.Ö. 333 yılında Kilikya Bölgesini Pers Satraplığı’ndan kurtarmıştır. Pers Kralı Darius’u Issos’ta yakalayarak savaşıma zorunlu kılmıştır ve savaş sonucunda Darius’u yenerek Kilikya bölgesini imparatorluğuna eklemiştir (Fig 1) (Ünal, 2006: 80).

Fig 1: Büyük İskender'in Issos'ta Kral Darius ile Karşılaşması²

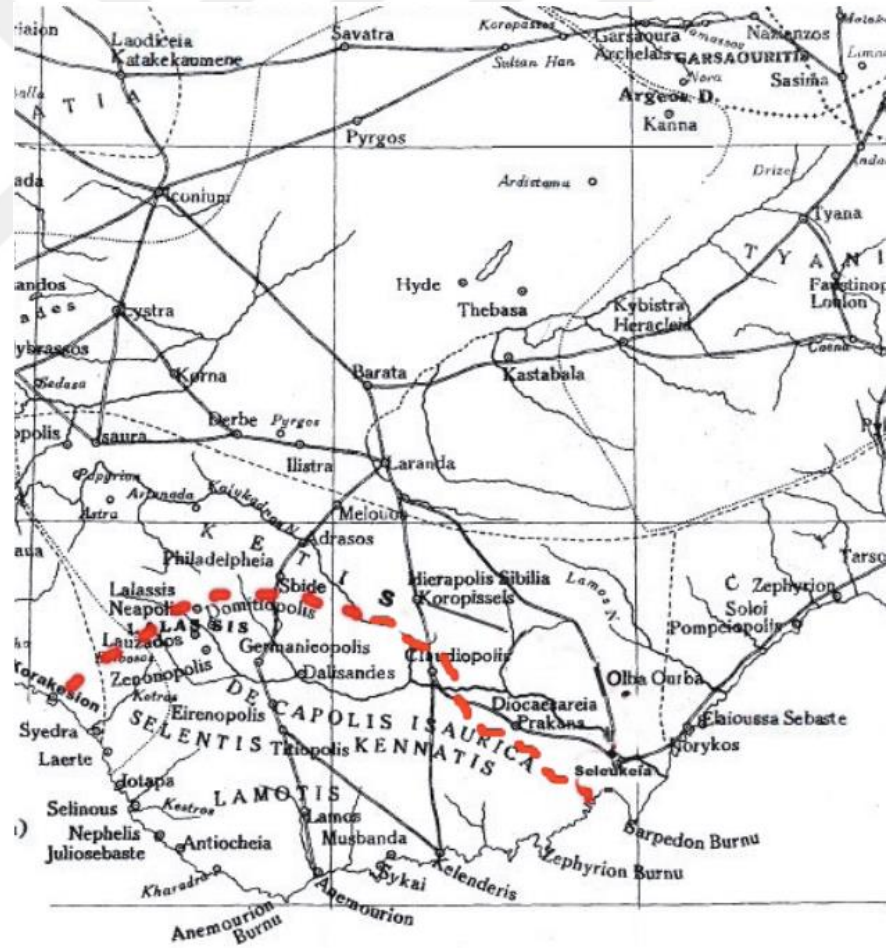
Kaynakça: (<https://mann-napoli.it/mosaici/>)

Büyük İskender'in ölümü ile generalleri (Diadochlar) Anadolu'yu krallıklara bölmüştür. Pergamon Krallığı, Galatlar, Pontus Krallığı, Kapadokya Krallığı, Seleukoslar ve Ptolemaioslar. Krallıklar Roma dönemine kadar Anadolu'da hüküm sürmüşlerdir (Bingöl, 2009: 4). Kilikya bölgesine hâkim olan krallık ise Seleukoslar olarak görülse de asıl hâkimiyet ve etki Ptolemaios'a aittir (Sayar, 1995: 39-60). Kilikya'nın bu kadar istenme sebebi ise Ptolemaios'un kereste ihtiyacının Kilikya'dan karşılayacak olmasıdır. M.Ö. 315 yılında Mısır Kralı Ptolemaios burayı ele geçirmiştir. Krallıklar arasında iç savaş devam etmiştir ve M.Ö 281 yılında Anadolu'nun tümü, Kilikya'da Seleukos'un himayesine girmiştir. Bu hâkimiyet Romalıların işgaline kadar devam etmiştir. M.Ö. 190 yılının sonlarına doğru Magnesia'nın kuzeyinde Seleukoslar Kralı III. Antiokhos Roma ile karşı karşıya kalmış ve savaşı kaybetmiştir. Savaş sonrası Sardeis'te ön antlaşma imzalayarak, Torosların doğusunda kalan Anadolu topraklarını boşaltmasına karar verilmiştir. M.Ö 188 yılında Apameia'da yapılan barış konferansından sonra batı Kilikya Seleukoslar'ın hâkimiyetinden çıkmış ve III. Antiokhos'un gemilerinin Sarpedon burnundan batıya geçişi engellenmiştir (Kurt, 2009: 118). Deniz gücünün çoğunluğunu ve donanmalarını Roma'ya bırakan Seleukoslar Ovalık Kilikya'ya kadar

²Pompei'de bulunan en önemli eserlerden biri olan Büyük İskender mozaïği, şu anda Napoli Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Akdeniz'den çekilmek zorunda kalmışlardır. Roma'nın yaptığı bu hamle korsanlığın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sherwin-White, 1976: 3). M.Ö. 67 yılında korsanlık gittikçe ilerlemiş, Roma'nın ticaretini durdurmuş ve Romanın hâkimiyetini engelleme durumuna gelmiştir. Bunun üzerine harekete geçen Roma, korsanları temizlemesi için Pompeius'a yetki vererek, Doğu bölgelerindeki korsanların temizlenmesini sağlamıştır. Ardından Dağlık Kilikya'ya giden Pompeius burada da başarılı olarak korsanların teslim olmasını sağlamış, bin üç yüz gemisini ele geçirmiş ve otuz bin mürettebatı öldürerek bütün Kilikya'nın Roma'nın hâkimiyetine geçmesini sağlamıştır (Kurt, 2010: 485-486). Ancak Kilikya bölgesinde kargaşa bitmiyordu. M.Ö. 44 yılında Caesar'ın öldürülmesinden sonra M.Ö. 41 yılında Anadolu'ya Marcus Antonius gelmiştir ve bu da Kilikya için değişiklikler demektir. Değişikliklerden biri Antonius'un VII. Mısır Kraliçesi Kleopatra ile anlaşma yaparak, Kilikya'nın bazı yerlerini hediye olarak vermesidir. (Harita 4)

Harita 4: Antonius'un VII. Mısır Kraliçesi Kleopatra'ya verdiği bölge

Kleopatra'nın Egemenlik Sahası

Kaynakça: (Bardakçı 2018:128)

Bir diğer değişiklik ise Kilikya'yı Pamfilya ve Pisidia'dan ayırarak Asia eyaletine bağlamasıdır. M.Ö. 36 yılında Kleopatra'ya verilen bazı bölgelerin Galatyalı Amyntas'a bırakılmıştır. M.Ö. 31 yılında Actium savaşında Octavianus'a yenilmesiyle yeni bir süreç başlamıştır (Kurt, 2010: 495).

2.6. Roma ve Bizans Dönemi

Actium savaşının galibi ve Romanın tek hâkimi konumuna gelen Octavianus, M.Ö. 29 yılında Roma barışı için idari düzenlemeler yapmıştır. Doğu hanedanlarının çoğunun krallıklarını sürdürmesine izin vermiştir. Galatia Kralı Amynts'a son savaşta ki hizmetinin karşılığında Isauria ile Antonius'un Kleopatra'ya verdiği Dağlık Kilikya'yı hediye ederek sınırlarının büyümesine olanak sağlamıştır (Kurt, 2011: 439). Fakat bu durum Tarkondimotos Krallığı için geçerli değildir. Tarkondimotos'un kralı öldükten sonra yönetime oğlu Philopator'un geçmesi beklenirken Octavianus bu süreci tam 10 yıl geciktirmiştir. Sebebi ise Tarkondimotos Krallığının Actium savaşında Antinius'un yanında yer almasıdır (Magie, 1950: 445). Octavianus artık Augustus adını almıştır ve daha da güçlenerek M.Ö. 27 yılında Asia, Kilikya ve Suriye eyaletlerine yeni düzenlemeler getirmiştir. M.Ö. 25 yılında Galatia Kralı Amyntas ölünce Augustus Kapadokya'nın büyük bir bölümünü Roma eyaleti yapmıştır. Ancak, Cilicia Aspera'ya dokunmamıştır ve burayı Kapadokya Kralı I. Archealos'a vermiştir (Ünal ve Girginer, 2007: 240). Augustus artık bir zarar gelmeyeceğine karar verdikten sonra M.Ö. 20 yılında Tarkondimotos Philopator'a babasının topraklarının hâkimiyetini geri vermiştir. Ancak krallığın bir bölümünü kaybetmiştir. M.S. 17 yılında hayatını kaybeden Philopator'un ölünceye kadar sorunsuz bir hayat yaşadığı düşünülmektedir (Kurt, 2011: 439-440). M.S. 14 yılında Augustus ölmüştür ve yerine Tiberius geçmiştir ve Philopator'un ölümünün ardından krallığın topraklarını dağıtmıştır. M.S. 17 yılında Kapadokya Kralı Archelaos'un ölümü üzerine Kapadokya'yı Roma eyaleti yapmıştır ve Archelaos'un oğlu II. Archealos'a Dağlık Kilikya'yı ve Tarkondimotos'un batı yakasında kalan kısmı vermiştir (Eroğlu, 2014: 54; Ünal ve Girginer, 2007: 258). Caligula, Kommagene ve Kilikya'nın doğusunu Suriye'den ayırdı ve Kommagene Kralı IV. Antiokhos'a verdi ve 36 yılında ölen II. Archealos'un topraklarını da Krala teslim etti. Lakin M.S. 72 yılında Roma'ya olan sadakatsizliği yüzünden toprakları Vespasianus döneminde geri alındı ve Roma eyaletine eklendi (Magie, 1950: 465-575). Uzun bir süre huzur içinde bulunan Roma'da isyanlar boy göstermeye başlayacaktı. Kilikya halkı sürekli yönetimin değişmesinden ve işgallerden sıkılmıştı. Böylelikle Isauria'da ayaklanma başlamıştı. Isauria isyanları dışında M.S. 260 yılına kadar Roma sakin bir hayat geçirmişti. M.S. 260 yılında Perslerin istilası ile karşılaşmışlardır. Suriye ve Antakya'dan başlayarak Kappadokya'ya kadar

ilerlediler ve her yeri yağmaladılar. Kilikya için fakirlik dönemi başlamış oldu. M.S. 276'da da Gotlar tarafından bölgeye saldırı düzenlendi ve İmparator Tacitus daha fazla ilerlemelerine engel oldu (Ünal ve Girginer, 2007: 247-261).

Roma ve dünya tarihini değiştirecek olan Hristiyanlık Kilikya'da ortaya çıkmıştır. Tarsus'ta doğan Paulus Hristiyanlığı Anadolu, Hellas ve Roma'ya kadar yaymıştır. Erken Bizans döneminde Ovalık Kilikya iki ayrı eyalete ayrıldı; Cilicia Prima (Batı) başkenti Tarsus, Cilicia Secunda (doğu) Başkenti Anazarbos. Bundan sonra Kilikya'da Kilise yönetimine benzer bir siyasi sistem kullanılıyordu (Ünal ve Girginer, 2007: 271).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ TİCARET YOLLARI, DENİZ TİCARETİ VE KORSANLIK

3.1. Kara Ticaret Yolları

Bilindiği üzere ticarete kullanılan yolların seçimlerinde hem kullanışlı ve kısa olanına hem de güvenli olanına öncelik verilmektedir. Kilikya bölgesi birçok ticaret merkezine yüzyıllar hatta binyıllar boyu köprü görevini üstlendi. Kilikya, Doğu Akdeniz kıyılarını, Ege bölgesini ve Orta Anadolu'dan bir nevi Kıbrıs'a, Mısır'a, Kuzey Suriye ve Mezopotamya'ya bağlayan bir köprüdür (Ünal ve Girginer, 2007: 36).

Kilikya'nın Nur dağları, kızıl geçidiyle birlikte, Hatay'ı ve Kuzey Suriye'ye gidiş geliş yolunu kısaltır. Çukurova'dan Geyik dağları oradan Göksu vadisine oradan Gezbeli'ye ve Hitit dağ yolu olarak adlandırılan yolla birlikte Anadolu'ya çıkılır. Bahçe geçidi ile de Suriye ve Mezopotamya'ya bağlantı sağlanır. Beylan Geçidi sayesinde Amik Ovasına ve Finike sahillerine çıkılır (Ünal ve Girginer, 2007:37).

Anadolu topraklarından Kuzey Suriye'ye geçiş için mutlaka Kilikya bölgesinin kullanılması zorunludur. Marcus Vipsanius Agrippa'nın tamamlanmış dünya haritası tabletinde Konya'dan Kilikya'ya 4 dört yol gösterilmiştir. Birinci yol, Beyşehir'den Seydişehir, Side'ye oradan Kilikya'ya geçer. İkinci yol, Apa'dan Isaria'ya (İsaura antik kenti) ve Ermenek Kilikya sahil yolu üzerinden Anemurium'a (Anamur) geçer. Üçüncü yol, Konya'dan Tetrapyrgia (Arslanköy'ün kuzeybatısı) ve Kilikya kıyılarından sonra Pompeipolis'e çıkar. Dördüncü yol, Konya'dan Fines Cilicae (Gülek Geçidi?) ve 30 mil sonra Toroslara uzanır, daha sonra Kilikya ovasında son bulur (Harita 5),(Hild, 1991: 311; Ünal ve Girginer, 2007:43).

Harita 5: Konya'dan Kilikya'ya 4 dört yol gösterilmiştir (Hild, 1991: 311) (Çizim: Ercan Soydan)

3.2. Deniz Ticaret Yolları

Konumuzun önemli bir bölümünü kaplayan Kilikya'nın deniz ticaretindeki rotalarının bilinmesi, sonuca ulaşmamızda faydalı olacaktır. Kilikya deniz ticaret yolları denince akla ilk gelen limanların ticaret rotalarıdır. Kilikya limanlarının hiç şüphesiz ege bölgesi Kıbrıs Suriye Mezopotamya ve Mısır ile yoğun olarak bağlantıları vardır.

Kilikya bölgesi kıyı şeridindeki dar ve kıvrımlı olan yolların kullanılması hiç şüphe yok ki zorlayıcıydı, bu sebeple tercih her zaman deniz yolları olmuştur. Sahil kesimlerinin sarp yapısı ve derin kanyonları, orta kesimlere olan ticareti de genel olarak engellemiştir. Arkeolojik buluntularında ışığında, istisnalar dışında genellikle geç dönemlerde yollar, köprüler ve ticarete katkıda bulunan yapılar, deniz ulaşımının ilerlediği zamanlarda çok yaygın bir yerleşime sebep olmuştur. Bu dönemler genel olarak Helenistik Roma ve Erken Bizans dönemleridir (Ünal ve Girginer, 2007: 44). Bu dönemlerde elbette ki ticarete verilen önem hat safhadaydı ancak çok daha önceleri bu bölgede ticaret yapılmaktaydı.

Doğu Akdeniz'de Tunç çağından itibaren ticari ilişkileri kanıtlayıcı kanıtlar bulunmaktadır. (Hirschfield, 2006: 105; Pulak, 2006: 57; Muller ve Karpe, 2006: 173; Öniz, 2017: 437). Kilikya kıyıları denizle ve denizcilikle yaklaşık on bir bin yıl öncesine kadar içli dışlıydı. Akdeniz'deki gelişmeler sayesinde hem kültürel hem ticari açıdan bölgedeki denizciliğin yaklaşık olarak M.Ö. 2. binlerde parladığı görülmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan ve tam olarak Kilikya bölgesinin karşısında duran Kıbrıs (Eski bir tablette

Alasia olarak adlandırılmıştır) sahip olduğu bakır yatakları sayesinde, uluslararası ticarete oldukça önemli bir yerde olmasına olanak sağlamıştır. Alasia isimli bu ada geç tunç çağında Hititlere bağlı bir krallıktı. Bölgeye yakın olması geçiş güzergâhı içinde olması ve Hititlerle olan bağlantısı nedeniyle Kıbrıs Kilikya ile net olarak bağlantısı olan bir yerleşimdi. Öyle ki Nagidos antik kenti kazıları sırasında Kıbrıs ile bağlantıları olduğunu kanıtlayan buluntulara rastlanılmıştır (Durukan, 2015: 75; Öniz, 2017: 438). Geç Tunç çağında Hititli Kral II. Şuppiluma'nın Kıbrıs'ın ilerisinde deniz savaşı yaptığı, bulunan bir tabletten bilinmektedir (Drews, 1993: 88; Öniz, 2017: 438).

Ugarit'in Beyaz limanı olarak bilinen körfez oldukça büyük gemilere ev sahipliği yapabilmekteydi. Bu bölgede bulunan Ugarit alfabesiyle yazılmış olan tablette Ugarit'in deniz ticaretindeki öneminden bahsedilmiştir. Kara ve deniz yollarının kesiştiği noktada bulunan Ugarit başından beri ticari bir güce sahip olduğu açıktır. Kıbrıs ve Kilikya kıyılarına kolayca ulaşılacak mesafede bulunan, Lübnan Filistin ve Mısır'a kıyı trafiği sağlayan limanlar zincirinin en kuzeyinde yer alan bu deniz ege dünyasını ile doğu Akdeniz arasındaki doğal bağlantı noktasıydı. Amak ovasından Halep'e oradan Emar ve Kargamış yoluyla Babil'e giden Fırat nehir yolunun veya yukarı Habur bölgesi yoluyla doğuya Asur'a giden yolu birleştirmek için başka bir yol kuzeye Mukış topraklarından geçiyordu (Drower, v.d., 1975: 131).

3.3. Deniz Ticareti

Akdeniz'in doğu kesiminde ortaya çıkan deniz ticareti kavramı, Tunç çağına kadar dayanmaktadır. Antik çağlardan bu yana ticari ürünlerin deniz yoluyla taşınması, Yunan kolonilerinin M.Ö. 8. yüzyılda kurulması ile rekabeti beraberinde getirmiştir (Mansel, 1963:160; Kaplan, 2016: 327). Rekabet ile pazarların ve hammadde kaynaklarının arayışına girilmiştir. Bu arayışlar sayesinde de deniz ticaretinde ekonomik ve askeri olarak büyüme sağlanmıştır (Tekin, 1998: 55). İhtiyaç fazlası ürünlerin tüketime bağlı olarak, diğer ülkelerdeki ticari mallar ile değiş tokuş yapılması, ticaretin temellerini oluşturmuştur. İlerleyen zamanlarda ürünler satılabilmek için fazla üretilmeye başlanmıştır. Kara ticaretinin uzun sürmesi ve yağmalama gibi zorluklar sebebi ile deniz ticaretine yönelim sağlanmıştır. Ticaret anlayışının değişmesi ve gelişmesi Lidyalıların parayı bulmasıyla beraberinde pek çok kolaylık getirmiştir (Ünal ve Girginer 2007: 44-45). Yapılan ticaretler ile ticari gemilerin boyutları da büyümüştür. Bölgenin ticareti malları arasında maden ürünlerinin yanı sıra metal, cam ve seramik ile zeytinyağ, şarap gibi başlıca ürünler gelmektedir (Kaplan 2016: 327). Kilikya bölgesinin başlıca ticari ürünü arasında sedir ağaçları vardır. Oldukça önemli bir yere sahip olan sedir ağaçlarının gemi yapımında kullanıldığı bilinmektedir (Kurt, 2009: 327). Bölgenin yetişen sedir

ağaçlarına diğer devletlerin sahip olma isteği savaşlara ve yağmalamalara neden olmuştur. Bu nedenle deniz savunma güçleri oluşturulmuştur (Akurgal, 2005: 286). Deniz ticaretinin bu denli büyümesi ve pazar hacminin genişlemesi ile devletler deniz askeri gücüne önem vermiş ve teknolojisini geliştirmiştir (Ünal ve Girginer 2007: 44-45). Deniz gücünün öneminin artması ile gemilerin ihtiyaçlarının da karşılanması elzem olmuştur. Gemiler ikmal yapmadan uzun süre denizde kalamazdı bu da başka bir ihtiyaç olan limanların varlığına yol açmıştır. Kilikya bölgesinin hem stratejik açıdan hem de askerî açıdan pek çok limanı bulunmaktadır. (Zoroğlu vd., 2005: 1-9) Bölgedeki en önemli liman kentleri; İskenderun-Alexandria, Yumurtalık-Aigaea, Karataş-Magarsos, Tarsus, Soloi-Pompeipolis, Lamos, Elaiussa-Sebaste, Korykos, Silifke-Seleucia ad Kalykadnos, Holmoi, Aphrodisias (Tisan), Nagidos ve Kelenderis'tir (Kaplan 2016: 330). Askerî açıdan bu limanları ele geçirme istekleri daha çok gemi barındırma ve korunma açısından oldukça önemliydi (Zoroğlu vd., 2005: 1-9)

Antik çağlarda deniz limanlarının yanı sıra nehir limanları da oldukça önemlidir. Bunun nedeni nehir içi taşımacılığın kolay ve korunaklı olmasıdır. Helenistik ve Roma dönemlerin de inşa edilen büyük çaptaki nehir ağız limanları daha fazla kullanılmaktadır (Kaplan 2016: 328).

3.4. Kilikya'da Korsanlık

Kilikya bölgesindeki korsan faaliyetleri ile ilişkisi Deniz Kavimleri dönemine ve Tunç çağının sonuna kadar uzanmaktadır. Aslında Kilikya ve çevresi bu dönemlerde birçok yağma ve deniz çatışmalarına sahne olmuştur. Kıbrıs, Anadolu ve Levant bölgesi üçgeninde korsan faaliyetlerin Hitit dünyasıyla iletişimi zorlaştırdığına inanmak için fazlasıyla kanıt var. Hitit halkı hiç şüphesiz bu durumda memnun değildi (Briant, 1976, 185-189; Habicht, 1989: 364; Lewin, 1991: 168; Asheri, 1991) Ancak bu durum yine de ticareti durdurmuyordu. Öyle ki yalnızca korsanlık değil fırtınalar kıyı yağmacıları gibi nedenlerden de etkilenen ticaret M.Ö. 8.ve 6. yüzyılda gelişen Yunan denizcilik anlayışıyla beraber ticaret ile uğraşan tüccarların beklentilerinin önüne geçmemiştir.

Seleukosların varlığı M.Ö. 295 yılına dayanmaktadır. Seleukoslar döneminde hiç şüphesiz Kilikyalı korsanlar dizginleniyordu ancak Apemaia Antlaşması gereği Seleukoslar bölgeden çekilerek Roma hakimiyetine bıraktılar. Önceki konularda da işlendiği üzere Seleukos kralı III. Antiokos deniz gücünün büyük bir kısmını Romalılara vermiştir. Seleukosların bölgeyi terk ederek Ovalık Kilikya'ya kadar gerilemesi sayesinde bölgeyi korsanların oyun alanına çevirmiştir. Bu dönemde artan korsan faaliyetleri sayesinde halkın büyük çoğunluğu ticareti tarımı ve üretimi bırakıp oldukça karlı olan korsanlığa geçiş yapmıştır. (Bilir, 2014: 183; Öviz,2017:439)

Kilikyalı korsanların Akdeniz’de düzeni bozduğu hatta ticareti bile durdurduğunu bile bilinmektedir. (Policante, 2012: 40) Kilikya bölgesinin denize paralel uzanan dağları sayesinde girintili çıkıntılı yapıya sahip olan kıyı şeridinde bulunan birçok korunaklı ve gizli doğal liman Kilikyalı korsanların gizlenmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda Kilikya bölgesinin kıyıları dönemin şartlarında motorsuz ilerleyen yelkenli gemiler için pek kolay bir rota değildi. Deniz üstünden fark edilmeyen sığıklar gece seyirlerinde görünmeyen birçok burun ve ters akıntılar bölgeyi bilmeyen denizciler için oldukça zorlayıcıydı. Bölgeyi tanıyan korsanlar için bu durum avantaj sağlıyordu (Öniz, 2017:440)

M.Ö. 149-146 yıllarında yaşanmış III. Kartaca savaşı sonucunda Akdeniz egemenliği az da olsa romanın eline geçmiştir. Katıldığı bazı savaşlardan da gelip gelen Roma ekonomisi güçlenmesi ile köle ticaretine başlayan Kilikyalı korsanlar oldukça kar elde ediyorlardı (Arslan, 2003: 92). Torosların orta kesimlerinde yetişen bol miktarda sedir ve çam ağaçları sayesinde gemi yapımına ham madde sağlayan bölge korsanlık faaliyetlerinin artmasında etkili oluyordu. Yaşanan olaylara seyirci kalamayan Roma Kilikya korsanlarıyla M.Ö. 67 yılında savaşmış ve Kilikya ekonomisine sorunlar yaşatan korsanlık faaliyetlerine son vermiştir.

M.S. 1 yy. korsanlığında sona ermesiyle Kilikya ticareti tekrardan yükselişe geçer ve o döneme kadar çoğunlukla kereste demir ve tahıl olan ticaret ürünleri şarap zeytinyağı gibi ürünleriyle beraber uluslararası pazarlarda kendilerini gösterirler. Öyle ki şarap ithalatı Mısır’dan geçerek Hindistan’a kadar ulaşmıştır (Şenol, 2008: 110).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİMANLARIN KULLANIMI VE KİLİKYA LİMANLARI

4.1. Limanların Yapımı ve Kullanım Amaçları

Limanlar hem doğal hem de insan eliyle yapılmış olabilmektedir. Genel olarak gemilerin ticaret amaçlı ya da günlük kullanım amaçlı yüklerini boşaltıp aldıkları, tayfa, mürettebat veyahut yolcu indirip bindirdikleri, aynı zamanda havaların kötüleşmesiyle sığınabildikleri güvenli alanlardır. Deniz her zaman sakin ve dingin olamayabilir işte bu yüzden hem gemi yükü hem de mürettebat için güvenli olan limanlar oldukça önemlidir (Öniz, 2012: 42).

Mısır firavunu III. Tutmosis'in Suriye'deki işlerini anlatan yazıtta "liman" kelimesine ilk kez rastlanmıştır. "Menit" olarak okunan kelime antik çağ terminolojisindeki "limen" kelimesinin kökenidir. Roma'da ise liman kelimesinin karşılığı "portos"tur, yine Roma'da kullanılan "Opportune" (elverişli uygun bir an) terimi Helen denizciliğinden alıntıdır. Roma döneminde limanların koruyucusu olduğuna inanılan tanrının ismi Portunus'tur (Aslan 2009: 36).

Antik çağlarda nehir kenarlarında yurtlarını kuran insanlar nehrin akıntı ve su değişimlerinden korunmak için nehrin kenarlarında havuz şeklinde basenler yapmışlardır. Kanal yardımıyla nehrin içine bağlanan bu yapılar liman yapılarının başlangıcı sayılabilmektedir. Doğal koyları liman olarak kullanmaya başlayan insanlar, gemi boyları ve ticaretin artmasıyla birlikte iskele, rıhtım ve barınaklara ihtiyaç duymuştur. Sığ kesimlerin ve lagünlerin tıraşlanmasıyla ilk limanlar doğmuştur. Sonrasında denize doğru ilerleyen taş iskeleler yapılmıştır. M.Ö. 1500-1400'lü yıllarda yapay liman yapımları başlamıştır. İlerleyen yıllarda M.Ö. 1000 yıllarında karmaşık planlı limanlar görülmeye başlamıştır. Anadolu'da görülen limanlar genellikle Helenistik ve Roma dönemi limanlarıdır (Kurtuluş, 1998: 455). Denizcilik tarihinde oldukları kadar liman yapımında da usta olan Fenikeliler M.Ö. 1000 yıllarında dalgakıranlar inşa ederek liman yapımının temellerini atmışlardır. Devamında ise istek ve ihtiyaçlara bağlı olarak gelişen ve büyüyen liman yapıları farklı şekillerde inşa edilmiş ve yapım teknikleri gelişmiştir. Helen ve Roma dönemlerinde ihtiyaçların doğmasıyla birlikte liman içlerine fener, depo gibi alanlar ekleneler yapılar büyümüştür. Böylelikle limanlar zamanla şehrin büyük kompleksi halini almış ve aktif kullanılan mekânlar olmuşlardır (Aslan 2009: 36).

Antik çağlarda özellikle temiz su ve hammaddenin yakın olduğu kıyılar limanların inşa edileceği yerlerin belirlenmesinde önemli bir unsurdu. Ayrıca limanların deniz içlerine doğru

uzanan sağlam geniş burunların olması limanı daha korunaklı hale getirmekte ve mendirek gibi yapılarla güçlendirilerek limanın güvenilirliğini artırma olanağı sağlamıştır. Denize doğru uzanan bu burunlar aynı zamanda her iki tarafına da liman yapılmasına olanak sunmuştur. Böylelikle bu liman yapıları, kötü hava şartlarında gemicilerin burnun her iki tarafına da demirleme imkânı sunmaktadır. Bazı kentler kıyıya yakın inşa edilirken bazıları ise güvenlik amacıyla kıyıdan uzak inşa edilmiştir. Kıyı kesimlerden uzak olan yerleşimlerin iç kesimlere doğru olan kentlerle sosyal ve ekonomik olarak iyi ilişkiler kurması için nehir kenarlarında kurulmaları avantaj sağlamaktadır (Harmandar, 2016: 51).

Antik çağda kıyı denizciliğinin yapılması rotaların belirlenmesinde etkili olmuştur. Kıyı denizciliğinde sürenin uzamasına karşın denizcilerin geceleri limana ya da sığınağa girebilmesi, su ve yiyecek temin etmesi, ticaret yapılabilmesi gibi olanaklar sağlamaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için kıyı hattı boyunca limanlar inşa edilmiştir. Limanlar antik çağda farklı bölgelerden gelen insanların ve farklı kültürlerin karşılaşması açısından kültürel ve tarihi önem taşımaktadır (Aslan, 2009: 36-37).

4.2. Dağlık Kilikya Limanları³

4.2.1. Korekesion

MÖ 67 yılında Kilikya korsanlarının bozguna uğratıldığı Korakesion deniz savaşına ev sahipliği yapan bölge günümüzde Alanya olarak bilinmektedir. Kuzeyi Toroslar güneyi Akdeniz'dir (Akşit, 2008: 325; Rauh vd. 2000: 151-180; Bilir, 2014:197).

4.2.2. Leartes

Alanya ya 25 km uzaklıkta bulunan antik kent kuzey batısında yer almaktadır. Strabon Leartes limanı için “demirleme yeri bulunan, göğüs biçiminde bir tepe üzerinde ...” diye bahsetmiştir (Beaufort, 1818: 176; Bean ve Mitford, 1970: 96-98, Strabon, XII. 5. 3).

4.2.3. Nauloi

Leartes antik kenti için liman vazifesi görmüş olan kent Gazipaşa yolunun 1 km içindedir. (Söğüt, 1998: 60).

³ Kilikya limanları ile ilgili bazı bilgiler kısıtlı olduğundan, sadece lokalizasyonu hakkında bilgi verilebilmiştir. (Harita 2)

4.2.4. Syedra (Asartepe)

Seki köyü içinde kalan kent Gazipaşa yolunun 20. km de bulunmaktadır. M.Ö. 7- M.S. 13. y.y. tarihlenmiş olan kentin kıyısında rıhtım yapıları ve önünde bulunan küçük adacık doğal mendirek vazifesi görmektedir (Öniz, 2012: 79-80).

4.2.5. Lotape

Alanya'nın doğusunda Uğrak köyü sınırlarında bulunan kent Aydap olarak adlandırılmıştır. Küçük bir adacık ve doğusundaki burun doğal bir liman özelliğinde bulunmaktadır. Limanda 2000 senesinde yapılan çalışmalarda Tunç Çağından Doğru Roma dönemine kadar çapalar belgelenmiştir. Ayrıca sualtı araştırmalarında bulunmuş bazı çapa atma yerlerinin konumlarına göre limanın birçok gemi tarafından aynı anda kullanılabileceği tespit edilmiştir (Öniz, 2012: 64; Jones, 1971: 24)

4.2.6. Selinus

Selinus Hacımusa çayının denizle buluştuğu yerde, dağlık Kilikya'nın ticaretinde önemli bir yere sahiptir (Akşit, 2008: 326) Strabon, Antik Anadolu coğrafyası kitabında "...sonra bir kent ve bir ırmak olan Selinus..." diye bahsetmiştir (Strabon, XIV, 5, 3).

4.2.7. Kestros

Alanya Gazipaşa yoluna 6 km uzaklıkta bulunan kentin henüz tam anlamıyla liman özelliği taşıyan bir limanı yoktur. Ancak H. Öniz'in bulmuş olduğu çapalar ve demirleme yerlerinin varlığı liman varlığına ışık tutmaktadır (Öniz, 2012: 64).

4.2.8. Nephelium

Dik bir yamaç üzerinde bulunan kent Muzkent köyünde bulunmaktadır. Kentin tam olarak kuzey tarafında duran doğal koydan başka hiçbir kıyısı liman özelliği taşımamaktadır. (Öniz, 2012: 32).

4.2.9. Antiokheia ad Kragum

Beauford, Antiokheia ad Kragum için kare şeklinde yarlardan oluşan ve üzerlerinde savunma düzeni oluşturulmuştur. Kayalara oyulan merdivenler kıyıdan kapılara kadar çıkmaktadır, tekneler için çekek yerleri oyulmuş bir kanal ve bir de kemeri bulunmaktadır demiştir. Gazipaşa sınırında güney köyünde bulunan kent limanı Korakesion ve Selinus kentlerinki kadar büyük limana sahiptir (Beaufort, 1818:70).

4.2.10. Charadros

Antiokheia ile arasında 16 km lik engebeli tepe arazisi bulunan ve Antiokheia'nın güneyinde kalan şehir, antik dönemlerde liman vazifesi olarak görev yapmıştır (Rauh, 2009: 3; Rauh vd. 2009: 257). Strabon Charados kentini limana sahip olan sağlam kale olarak tanımlar (Strabon XIV.5 3.).

4.2.11. Platanunte

Mersin'de bulunan Demirören köyü içerisinde ve Anamurium'a 28 km uzaklıkta bulunur. Strabon eserinde "...boyunca uzanan kıyı platanistes olarak adlandırılır ve kayalıktır..." (Strabon XIV. 5. 3).

4.2.12. Anemurium

Anamerium antik kenti Gazipaşaya 80 km, Mersin iline ise 228 km uzaklıkta bulunmaktadır. Anamur ilçesi adını Anemurium antik kentinden almaktadır. Anamur'a 6 km güney batı yönünde bulunan kent antik dönemlerde deniz ticareti konusunda önemli olmasıyla bilinmektedir. Strabon, Anemurium için "... Sonra bir burun olan Anemurium gelir... burnu yününde kara, Kypros'a geçiş üç yüz elli stadiadır. Pamphylia sınırından Anemurium'a kadar Kilikya kıyısına yapılacak gezi sekiz yüz yirmi stadiadır, buradanda Soli'ye kadar geri kalan kısım yaklaşık olarak beş yüz stadiadır" bilgisini vermektedir (Strabon XIV, 5, 3).

Karamania kitabında Anemurium için, "...bir yanı geçit vermeyen diğer yanı doruk noktasına yerleştirilen bir kale ve sarp tepeliklerden ibarettir. Doruk noktadan kıyıya doğru inmekte olan sur ve onu yarımadanın geriye kalan bölümünden ayırmaktadır..." bilgisi yer almaktadır (Beaufort, 1818: 195).

M.Ö. 4 yüzyılda liman kenti olarak anılmaktadır. M.Ö. 1 yüzyılda gün geçtikçe büyüyen ve gelişen kent Romalılar tarafından Komagene krallığına verilmiştir. M.S. 2 yüzyıl ortalarına doğru Roma hâkimiyetine tekrar giren kent Kıbrıs'a yakınlığından dolayı, Kıbrıs'la faaliyetlerin güçlenmesi açısından merkez haline gelmiştir. Hem Kıbrıs hem Toroslara yakın olması münasebeti ile ticari merkez olmuştur (Bilir, 2014: 200).

4.2.13. Nagidos

Kent, Dağlık Kilikya bölgesinin kıyı kesiminde bulunan Anamorion kentinin 14 km doğusunda bulunmaktadır. Beauford kent hakkında "...kaleden iki mil kadar kıyıda bir tepenin üzerinde muhtemelen Strabonun Nagidos'u olan bir kasabanın kalıntıları vardır..." demiştir (Beauford, 1871: 198).

4.2.14. Arsinoe

Anemurium'dan sonra gelen kent Nagidos'tur ve daha sonra demirleme yeri olan Arsinoe gelmektedir (Strabon, XIV.5.3: 254). Denize kıyısı olan kent antik dönemin liman kentlerinin içinde yer almaktadır (Beauford, 1818: 199).

4.2.15. Melania

Strabon "...Arsinoeden sonra Melanai olarak adlandırılan bir yere gelinir..." olarak Melenai'nin isminden bahsetmiştir (Strabon, XIV. 5. 3). Aydıncığın 8 km batısındaki doğal koy bir liman olarak kullanılmaktadır (Bilir, 2014: 201).

4.2.16. Kelenderis

Mersin ilinde bulunan Aydıncık ilçesine bağlı ve şehirle iç içe geçmiş kent antik dönem liman şehirlerinde bir tanesidir. Dönemin izlerini taşıyan kent farklı devirlere ait birçok yapı kalıntılarıyla da oldukça önemlidir (Noei, 2013: 433).

4.2.17. Berenike

Sancak burnu yakınındaki Mersin'e 155 km uzaklıkta bulunan liman ismini Mısır kraliçesi Berenike'den almaktadır (Vural ve Alkan, 2017: 70). Doğal bir koy özelliği taşıyan kent için Stadiasmus, Berenike için Pisourgia'dan 50 Stadia uzaklıktadır demiştir (Stadiasmus, 165-166).

4.2.18. Pisourgia

14 km batısında Kelenderis bulunmaktadır. Silifke'nin ise 46 km batısında bulunmaktadır. Sipahili olarak adlandırılan koy Pisourgia limanı olarak geçmektedir (Vural ve Alkan, 2017).

4.2.19. Craunos

Kent hakkında çok fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Craunos, Gülnar ilçesinde bulunan Büyükeceli'ye (Berenike) ait doğal koy olarak geçmektedir. Stadiasmus Kilikya kıyılarından bahsederken, Melas Nehri'nden Craunos Burnunun 40 stadia olduğundan bahsetmektedir (Vural ve Alkan, 2017; Bilir, 2014: 221).

4.2.20. Aphrodisias

Mersin, Yeşilovacık bölgesinde Ovacık burnu ve Köserlik adasında bulunan antik kente Kilikya Aphrodisias'ı denmektedir. Bölgenin ana karası ve yarımadası arasındaki birleşim yerinde biri doğu biri batı olmak üzere iki liman bulunmaktadır. Ticari ilişkilerini Mısır ve Kıbrıs'la kuran antik kent aynı zamanda ege bölgesi kentlerinde de ticari ilişkilerde bulunmuştur (Bilir, 2014: 222).

4.2.21. Pityusse

Dana adası (Pityusse) olarak bilinen ada mersin Silifke ilçesinde bulunan Dağlık Kilikya bölgesinin en büyük adasıdır. Ada üzerinde 276 adet gemi çekek yerleri tespit edilmiştir. Adanın yerleşimi çekek yerlerinin arka kısımlarına doğrudur. Adada klise, hamam, granarium depo, gözetleme kuleleri sur duvarları ve mezarlar bulunmaktadır (Öniz, 2017: 435-446).

4.2.22. Portum Nesulium

Mersin Silifke ilçesinin içinde bulunan liman, M.S. 4-7 yüzyıllar arasında büyümeye başlamıştır. Stratejik açıdan oldukça önemli olan Boğsak adasının olduğu Boğsak koyunun güneyinde kalan liman etrafında tarıma elverişli araziler olmasıyla dikkat çekmektedir. Özellikle kuzeydoğusunda kalan bölgede bulunan zeytinyağı işlikleri, zeytin yağ üretimi yapıldığının kanıtlar niteliktedir (Bilir, 2014: 224).

4.2.23. Mylai

Silifke ilçesi Anamur yolu kenarında kalan kent Taşucu'nun 5 km kadar güneybatısında yer almaktadır. Holmoi ile arası 40 stadiadır (Stadiasmus, 165-166). Mylai kalıntılarında çok sayıda zeytinyağı presleri vardır. Kentin terkedilmesi muhtemelen Boğsak ve Taşucu limanlarında olduğu gibi diğer önemli limanların büyümesinden kaynaklanmaktadır (Girginer ve Uygur, 2014: 79).

4.2.24. Holmoi

Mersin merkezine 110 km uzaklıkta bulunan kent M.Ö. 7 yüzyılda Yunanlılar tarafından kurulmuştur. Antik çağdan buyana günümüze kadar önemli bir liman kenti olan Holmia aynı zamanda Kıbrıs ile olan yakınlığı sayesinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Hiç şüphesiz Toroslarda üretilen ürünlerin limanın öne çıkmasında oldukça büyük bir payı vardır. (Vural ve Alkan, 2017: 50)

4.2.25. Seleukeia ad Kalykadnum

Mersin ili Silifke ilçesinde bulunan Silifke kalesinin doğusunda kalan antik kentin ismi Seleukos Nikator tarafından Seleukosun şehri anlamındaki “Seleukeia” konulmuştur. Seleukos Holmia şehrini aldıktan hemen sonra oradaki halkı buraya yerleştirmiştir (Öniz 2017: 439; Bilir, 2014: 227).

4.2.26. Korasion

Silifke ilçesinin 15 km kadar doğu kısmında bulunan doğal bir koyun yamaçlarına kurulmuş olan kentin ismi Helencede kızcağzı olarak geçmektedir. Kent meslekleri arasında 32 farklı yazıt ele geçmiştir. Liman ziyaretinde bulunan gemiler ikmal yapmak ya da dinlenmek için geldikleri kentte ihtiyaçlarına göre taverna ve hanlar bulunmaktadır (Bilir, 2014: 231).

4.2.27. Korykos

Erdemli'den Silifke'ye giderken 60 km sonra bulunan kent Kızkalesi bölgesindedir. Strabon Korykos hakkında bir burun olarak bahseder (Strabon XIV 5. 5). Roma dönemi tarım faaliyetleri sonucunda kentte zeytinyağı üretimi artmış ve bölge zeytinyağı ihraç eden bir kent haline gelmiştir (Akşit, 2008: 352; Bilir, 2014: 332).

4.2.28. Elaiussa sebaste

Silifke'den Mersin'e doğru giderken 35 km sonra karşımıza çıkan Elaiussa Sebaste kenti M.Ö. 2 yüzyılda kurulmuştur (Bilir, 2014: 234). Roma döneminde bulunduğu coğrafi koşullarda göz önüne alındığında verimli tarım arazileri sayesinde zeytin ve zeytinyağı üretimi fazlalaşmış ve kent gitgide zenginleşmiştir (Akşit, 2008: 352).

4.2.29. Akkale Kumkuyu

Mersin ili Erdemli ilçesi Kumkuyu bölgesinde bulunan Akkale bir ören yeridir. Akkale yapılarının 1,5 km güney tarafında kayaların yontularak yapıldığı limanda bir adet çekek yeri tespit edilmiştir (Akşit, 2008: 352; Bilir, 2014: 235).

4.2.30. Kalanthia/Calantia

Mersin Erdemli'nin 50 km batısında yer alan kent, Dağlık Kilikya kıyısında, Alata ırmağının hemen yanı başında bir iskele köyüdür. Burada yaşayan halk Pers, Roma, Bizans, Arap saldırısı ve işgal zamanlarında Kilikya Korsanları adıyla anılırlar (Vural ve Alkan, 2017: 150-151).

4.3. Ovalık Kilikya Limanları

4.3.1. Soli Pompeipolis

Mersin Mezitli sınırında bulunan Soli Pompeipolis limanının geçmişi M.Ö. II. bine kadar gitmektedir. Ticaret açısından oldukça aktif kullanılmıştır ve Roma döneminde Doğu Akdeniz'in en büyük limanlarından biriydi. Strabon Soli hakkında şunları yazmıştır: “Lamos'tan sonra önemli bir ken tolan Soli'ye gelinir. Burası Issos'u da içeren diğer Kilikia'nın başlangıcıdır. Soli, Akha'lar ve Lindos'tan gelen Rhodos'lular tarafından kurulmuştur. Kentin nüfusu azaldığında, Büyük Pompeius korsanlardan geriye kalanlardan en önemli ve bağışlanmaya layık olanlarını buraya yerleştirdi ve kentin adını Pompeipolis olarak değiştirdi. Soli'nin ünlü yerleri arasında, babası Tarsos'tan göç etmiş olan stoik filozof Khryssippos; güldürü şairi Philemon ve nazım tarzında yazılmış olan “Phainomena” adlı yapıtın yazarı vardır.” (Strabon, çev. 2000: 258).

Soli kenti sürekli olarak işgallere uğramıştır. Büyük İskender, Seleukoslar, Mısırlılar, III. Antiochos ... Son olarak Ermeni Kralı II. Tigranes tarafından yıkıldı ve korsanlara yuva oldu. Korsanları malup ederek Soli'yi kurtaran Pompeius'un ismi kente verildi; “Pompeius'un kenti: Pompeipolis”. Bizans İmparatorluğu'na kadar kullanılan liman, Araplar'ın işgaline önemi yitirdi ve terk edildi (Vural ve Alkan, 2007: 154-156).

4.3.2. Zefiriyon

Konumu tam olarak bilinmeyen Zephrion kentinin Mersin kent merkezinde ve kıyıda bir bölgede olduğu düşünülmektedir. Prof. Dr. Durukan'ın yapmış olduğu değerlendirmeye göre Zephyrion sadece bir liman kenti değildi aynı zamanda Yumuktepe'nin limanıydı. Ticari ürünler önce burdaki limana ardından Yumuktepe'ye gitmiş olmalıdır (Durukan, 2015: 13-43). Strabon ise Zephyrion ismini sadece bir cümlede geçirmiştir: “... Sonra Kalykadnos yakınındaki yerle aynı adı taşıyan Zephyrion'a ve denizden biraz yukarıda bulunan ve Aristobulos'a göre Sardanapallos tarafından kurulmuş olan Ankhiale'ye gelinir.” (Strabon, çev. 2000: 258).

4.3.3. Anchiale

Yeri tam olarak bilinmeyen kentlerden birisi de Anchiale'dir. Antik yazarlardan alınan bilgilere göre Kent Yumuktepe, Kazanlı, Tırmıl, Karaduvar ve Karacailyas etrafında aranmalıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda Karacailyas höyüğü ve Bekirde höyüğü Anchiale kentinin merkezinde olabilir. Bir diğer bilgi kentin Ankhialeos (Deliçay) nehrinin kıyısında yer almasıdır. Kentin limanının da Deliçay'ın denize aktığı yerde olması mümkündür (Durukan, 2015: 55-61).

Strabon Anchiale hakkında şunları yazmıştır: “... Sonra Kalykadnos yakınındaki yerle aynı adı taşıyan Zephyrion’a ve denizden biraz yukarıda bulunan ve Aristobulos’a göre Sardanapallos tarafından kurulmuş olan Ankhiale’ye gelir. O, Sardanapalos’un mezarının burada olduğunu ve sağ elinin parmaklarını şaklatır durumda bir taş heykelinin bulunduğu ve Assur dilinde yazılmış yazıttaki: ‘Anakynsarakses oğlu Sardanapallos Ankhiale’yi ve Tarsos’u bir günde kurdu. Ye, iç, neşelen! Çünkü diğer şeyler bunun kadar değermez’ şeklindeki metnin parmaklarının anlamını açıkladığını söyler. Khoirilos da bu yazıttan söz eder ve gerçekten aşağıdaki dizeler her yerde bilinir: ‘Bütün yediklerim, başıboş düşündüklerim ve aşktan aldığım zevkler hepsi benimdir; fakat bu sayısız nimetler geride kaldı.’ Ankhiale’nin yukarısında, bir zamanlar Makedonia’lılar tarafından hazinenin saklandığı yer olarak kullanılmış olan Kyinda kalesi bulunur.” (Strabon, çev.2000:259).

4.3.4. Rhegma Gölü

Antik Çağ’da Kydnos Nehri (Tarsus Çayı) Rhegma gölü üzerinden denize dökülür ve Tarsus’un tarihsel değişiminde önemli bir noktada yer alır (Vural ve Alkan, 2017: 182). Strabon’da Rhegma Gölü hakkında bilgi vermiştir. “... Ankhiale’den sonra Rhegma’ya yakın olan Kydnos’un döküldüğü yere gelir. Burası, içinde eski silah depoları bulunan göl şeklinde bir yerdir ve bunun içine, kaynakları Tarsos’u yukarısındaki Tauros kentinde bulunan Tarsos’un ortasından akan Kydnos Irmağı dökülür. Göl aynı zamanda Tarsos’un donanma üssüdür.” (Strabon, çev. 2000:259).

4.3.5. Tarsos/ Rhegma Lagünü

“... Tarsos’a gelince o, bir ovada uzanır. Io’yu araştırmak üzere Triptolemos’la birlikte dolaşan Argos’lular tarafından kurulmuştur. Kent, Kydnos Irmağı tarafından ortadan ikiye bölünmüştür...” (Strabon, çev. 2000: 261). Strabon’un da söylediği gibi ortasından Kydnos nehri geçen Tarsus bir liman kentiydi. Kydnos nehri Rhegma Lagün gölüne dökülürdü ve Tarsus’un liman görevini üstlenmişti. Güvenli bir iç liman görevi gören göl Tarsus için önemli bir ticaret kenti olanağını sağlamıştır. Ancak Kydnos nehrinin taşıdığı alüvyonlar gölü bir bataklığa dönüştürmeye başlamıştır (Ünlü, 2009: 6-7). Piri Reis Rhegma gölünü Tarsus’un limanı olarak göstermiştir. Bu da 1500’lü yıllara kadar gölün bataklığa dönmediğini işaret etmektedir (Vural ve Alkan, 2017: 183).

4.3.6. Adana

Kilikya bölgesinin eski şehirlerinden olan Adana, Luwi dilinde; Adanuwa ve Atanwa, Hitit dilinde; Adaniia ve Ataniia isimleriyle geçmektedir. Şehir Tepebağ höyüğünün bulunduğu yerde olmalıdır (Bilir, 2014:243). Saros (Seyhan) nehri sayesinde bir liman kenti olarak geçmektedir. Roma döneminde yapılan Taşköprü civarındaki iskelelerin Nehir taşımacılığına uygun küçük gemilerin kullandığı düşünülmektedir (Kaplan, 2016: 333).

4.3.7. Magarsos

Adana Karataş'ta bulunan, Dört Direkli Mevki olarak da isimlendirilen Magarsos kenti, doğu, batı ve güney olarak 3 tarafı denizle kaplıdır. Bu durum kenti stratejik olarak önemli kılmıştır ve Ovalık Kilikya'nın önemli liman kentlerinden biri olmasını sağlamıştır (Dikmen ve Toruk: 2017: 42). Ayrıca Ceyhan nehri kıyısında bulunan Mallos, Mopsouhestia kentlerinin denizle bağlantılarını sağlaması açısından da stratejik öneme sahiptir. Kentte artan deniz ticareti sayesinde doğal limana dalga kıranlar eklenmiş ve liman genişletilmiştir (Şahin ve Altunkasa, 2020: 352).

4.3.8. Ağlar

Mallos kentinin konumu günümüzde tam olarak bilinmemektedir. Yunan mitolojisine göre, Mallos kentini, Amphilokhos ve Mopsos kurmuştur (Durukan, 2017: 349). Strabon Mallos kentinin kuruluşu hakkında şu bilgileri vermiştir: "... Mopsos ve Amphiokhos Troia'dan gelip Mallos'u kuruyorlar ve Amphilokhos sonradan Argos'a gidiyor ve orada durumdan memnun kalmayarak Mallos'a geri dönüyor ve buradaki yönetimde bir pay isteyince Mopsos'la çatışarak bir düello yapıyor ve her ikisi de bu dövüşte ölüyorlar ve birbirlerini görmeyen yerlere gömülüyorlar. Bugün mezarları Pyramos Irmağı yakınında Magarsa dolaylarında görülebilir..." (Strabon, çev. 2000: 265).

Günümüzde tamamen alüvyol altında kalan kentin yüzeyde bir yapıya ait kanıtları ve hamamı bulunmaktadır (Girginer, 2007: 33). Ceyhan nehri kıyısında bulunan kentin liman bağlantısını Magarsos ile yaptığı düşünülürken, alüvyol altında kaldıktan sonra burda yaşayan halk Magarsos'a yerleşmiştir (Şahin ve Altunkaya, 2020: 352).

4.3.9. Aigaia

Strabon Aigaia hakkında Mallos'tan sonra gelen küçük bir demirleme yeri olarak bahsetmektedir (Strabon, çev. 2000: 266). Ovalık Kilikya bölgesinin en büyük antik liman kentidir. Özellikle Romalılar zamanında Suriye'ye yolu üzerinde önemli bir liman, garnizon kenti ve barınma yeri olmuştur. Bir denizci kenti haline gelen kent çok sayıda denizci yetiştirmiştir. Uzun süre kullanılan ve saldırılara uğrayan Aigaia Kanuni Sultan Süleyman tarafından yeniden yaptırılmış ve Osmanlı donanmasında üs olarak kullanmıştır (Ünal ve Girginer, 2007: 533-535).

4.3.10. Muttalip Höyük-Catabolos

Adana Ceyhan'nın Sarımazı kasabasının güneyinde bulunmaktadır. Karanlık Kapı ve Boğazderenin birleştikleri noktada yer alan Muttalip Höyük denize açılan kapı gibidir. Geç

Helenistik ve Orta çağ döneminde bölgede kullanılan limanlardan birisidir. Antik dönemdeki isminin Catabolos olduğu tahmin edilmektedir (Ünal ve Girginer, 2007: 495-496). Catabolos sözcüğünün Orta çağda denizciler tarafından kullanıldığı ve denize inen yer anlamında kullanıldığı düşünülmektedir (Tülek, 2012: 186).

4.3.11. Issos

Strabon Issos'u Aigaia'dan sonra gelen, demirleme yeri olan küçük bir kasaba olarak tanıtmıştır. Ayrıca Büyük İskender ve Dareius'un burada savaştıklarını (Fig 1) söylemiştir. (Strabon, çev. 2000: 266). Arianus, Amanos Kapılarından geçerek Issos kentine geldiğini söyler. Antik yazarlardan biri olan Stephanos Issos kentinin Nikopolis olduğunu söyler ama bu iki kent aynı değildir. Strabon ve Ptolemaios Issos ve Nokopolisi ayrı ayrı bahsederler (Strabon, çev. 2000: 266; Bilir, 2014: 250).

4.3.12. Baiae

Baiae kentinin günümüz Hatay ili İskenderun ilçesinin 15-20 km kuzeyinde bulunan Payas ilçesinde olduğu düşünülmektedir. Kentin Roma döneminde önemli liman faaliyetleri içinde olmasının sebebi muhtemelen, Issus'un zamanla değersizleşmesidir. Bu değersizleşme sonucunda Baiae ve Aigaia önemli ticaret merkezi haline gelmişlerdir (Seton Williams, 1954: 166).

4.3.13. İskenderiye ad Issus

Bazı kaynaklara göre Ovalık Kilikya'ya kurulan Alexandria ad Issus Seleukoslar döneminde ya Issos savaşından sonra ya da Büyük İskender anısına kurulmuştur (Ünal ve Girginer, 2007: 222). Bazı kaynaklar ise kentin kuruluş nedeni hakkında kesin bilgilerin olmadığını söylemektedir. Kentin kökeni ve tam yeri gizemini hala korumaktadır. Günümüzde Hatay İskenderun olarak düşünülse de net bir sonuç yoktur Kent, limanı ve Antakya'ya giden yol üzerinde olmasından dolayı ekonomik açıdan önemli bir merkez haline gelmiştir (Lerner, 2013: 1).

4.3.14. Myriandos

Büyük İskender'in Asya seferine katılan ve Myriandos'a gelen Ksenophon, buranın Fenikeliler tarafından İskender'un körfezine kurulmuş bir kıyı kenti olduğunu ve limanında ticaret gemilerinin demir attı liman kenti olduğundan bahsetmiştir (Pamir, 2009: 268).

4.3.15. Antakya Pieria / Rhosos

İskender'un Arsus'ta olduğu düşünülen kent, Helenistik dönemde kurulmuştur (Ünal ve Girginer, 2007: 504). Kurulduğu zamandan itibaren liman kenti olarak kullanılmıştır (Kaplan, 2016: 330). Strabon kentin Issikos körfezinde Suriye ile Kilikya arasındaki sınır kentlerinden biri olduğunu söyler (Strabon, çev. 2000: 266).

4.3.16. Seleukeia Pieria

Günümüzde Hatay-Samandağ Çevlik'te yer alan bölge, Seleukos Krallığı'ndan önce Paşepolis liman kenti olarak bilinmektedir. Seleukos I Nikator zamanında ele geçirilmiş ve adı Seleukeia Pieria olarak değiştirilmiştir (Temizkan, 2021: 117). Samandağ Körfezi'nde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda Seleukeia Pieria liman yerleşimleri ortaya çıkarılmıştır (Pamir, 2009: 260).

4.3.17. Oronte Nehri

1Antakya Kenti, Oronte nehrinin (Asi Nehri) kıyısında yer almaktadır. Antik dönemde küçük teknelerin geçebildiği bir nehirdi ve Akdeniz'e açılan körfezde bulunan antik limanı, Antakya'yı Seleukeia Pieria'ya bağlamıştır (Harita 6) (Yıldırım, 2017: 77).

Harita 6: Kilikya bölgesi limanlar haritası (Çizim: Ercan Soydan)

BEŞİNCİ BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ TARIMSAL ÜRETİMLERİ

Kilikya bölgesinin dağlık alanlarında üretim sınırlıydı. Bunun nedeni önceki konularda da işlendiği üzere tarım arazilerinin azlığıdır. Bölgedeki su kaynağı yoğunluğu her türlü ağacın yetişmesine olanak sağlıyordu. Bu bölge üzüm zeytin, zeytinyağı ve buğday üretebiliyordu. Yüksek kesimlerde kereste, safran, tütün üretimleri yapılmaktaydı (Bardakçı, 2018: 15). Her zaman yeşil kalabilen dayanıklı bir ağaç olan safran için Strabon “...çoğunlukla kayalık fakat funda türünden, daima yeşil kalan ve özel olarak yetiştirilmiş olan ağaçlarla dolu bir tabana ulaşır. Bu ağaçlar arasında safran yetiştirilen toprak parçaları bulunur...” demiştir. (Strabon, XIV, 5, 5).

“Bölge halkıda bu üretimlerin yeterli olmamasıyla birlikte farklı iş dallarına yönelmişlerdi. Helenistik dönemde Kilikyalı asker olmuşlardır. Roma döneminde de bu şekilde devam etmişti aynı zamanda bu üretimdeki sıkıntılar hem karada hem de denizdeki korsanlıkları da beraberinde getirmiştir (Elton, 2001: 172-183; Bardakçı, 2018: 15).

Kilikya bölgesi antik dönemlerinde zeytin, zeytinyağı üretimleri, üzüm ve şarap üretimi oldukça önemliydi. Bölgede bulunan zeytinyağı işlikleri yoğun olarak pres için kullanılan malzemelerin varlığı ile, Korykos ve Elaiussa Sebaste’de bulunmaktadır (Bardakçı, 2018: 15).

Bölge yetiştiriciliğine bağlı olan üzüm sayesinde şarap üretimi oldukça yayılmıştı. Burada yetişen üzümlerin kurutulmasıyla ve kurutulmuş üzümünden yapılan passum adlı şarabın ticareti yapılmaktaydı. (Plinius, çev. Pastırmacı XIV,11:60) Kilikya bölgesinin dağlık alanlarında aşılama yöntemleri de gelişmiş ve bu, aşısı yapılan bitkilerin ticaretinin yapıldığı da bilinmektedir. Bağ kütükleri ve zeytin ağaçlarının fideleri yoğun olarak ticaret maksatlı farklı merkezlere gönderilmekteydi (Aydınoglu, 2009: 20; Bardakçı, 2018: 15).

Ksenophon bölgenin ovalık bölümü için bahsederken “...kaldıkları çadırları gördü. Ordan, Uçsuz bucaksız, görkemli, suyu bol; Her çeşit ağaç ve bağlarla örtülü, susam, hintdarısı, darı, has buğday, arpa bakımından bereketli, bir ovaya indi. Ova her yönden yüksek sıradağlarla çevriliydi; dağlar, iki ucu denize ulaşan kesintisiz bir su oluşturunuyordu...” demiştir (Ksenophon, Anabasis, I, II, 22).

Ovalık kısımdaki tarımsal arazinin bolluğu sayesinde her türlü toprak mahsulü yetiştirilebiliyordu. En önemlileri ise arpa ve buğday olarak bilinmektedir (Bardakçı, 2018: 15).

5.1. Kilikya Bölgesinde Tarım

Bölgede çok sayıda su kaynağı olduğu için verimli bir toprak yapısına sahiptir. Bu bölgede, tarımın yapılabilmesi için uygun iklim şartları ve toprak özellikleri bulunmaktadır (Dündar, 2018:167). Bu bölgede, nemli ve sıcak iklimin etkisiyle ormanlar, çalılar ve otların yoğun olarak bulunduğu alanlar vardır (Gültekin, 2018:167). Kilikya bölgesinin bitki örtüsü, ayrıca yörede bulunan volkanik aktivite nedeniyle, volkanik topraklar üzerinde de özel bir bitki örtüsüne sahiptir (Dündar, 2018:167). Bu alanlarda, volkanik toprağın özelliklerine uyum sağlamış olan bitki türleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2018:273). Her çeşit tahıl bolca yetiştirilmiştir (Jones, 1971: 191).

Antik dönemde Kilikya bölgesinde tarım yapılan ürünler arasında, tahıllar (buğday, arpa, yulaf) (Bozkurt, 2019:279), sebzeler (domates, biber, patates) (Gültekin, 2015:144), meyveler (elma, portakal, mandalina) (Demir, 2017:457) ve hayvansal ürünler (süt, et, yumurta) bulunmaktadır (Özdemir, 2016:49). Tarımın yapılabilmesi için antik dönemde de Kilikya bölgesinde, su kaynaklarının yönetimi ve tarım alanlarının sulanması önemli olmuştur (Yılmaz, 2018:273). Bu bölgede, tarım alanlarının sulanması için su kanalları ve sulama sistemleri kullanılmıştır (Aydın, 2016:567).

Asmalarından antik dünyada takdir gören şarap elde edilirken, aynı zamanda keten endüstrisi için de keten üretiliyordu (Jones, 1971: 191). Antik dönemde bölgede her çeşit ağacın ve bağların olduğu, susamın, darının, buğdayın ve arpanın ekildiği bereketli bir ova olduğu bilinmektedir (Ksenaphon, çev. 1974: 20) Aynı zamanda, Strabon bölgede safran ağacının yetiştirildiğini de aktarmıştır (Strabon, çev. 2000: 256). Pilinius, Korykos kentinde yetiştirilen safran bitkisinin en iyisi olduğunu eserinde bahsetmektedir (Plinius, çev. Pastırmacı XIV,11:60). Bir başka önemli zenginliği ise dağlık Kilikya bölgesinde bulunan ve gemi yapımında oldukça önemli bir rol üstlenen sedir ağacıdır. Öyle ki, Yeni Asur krallarının Kilikya bölgesine gelme amaçları arasında sedir ağaçları önemli bir yer tutar. Asur kralları tapınak inşası içinde gerekli olan sedir ağacını Kilikya bölgesinden temin etmişlerdir (Kurt, 2015: 305).

5.2. Zeytinyağı ve Üzüm işlikleri

Zeytinyağı çıkarılırken kullanılan yöntemler ezmek kırmak sıcak su ile birlikte yağın çıkartılması şeklinde olmaktaydı. Ezme işlemi iki taş arasında yapılmaktaydı taşın birisi zeminde yayvan şeklinde diğeri ise üzerinde rahatça dönen silindirik şeklindedir. Böylece ezilen zeytinin yağı rahatlıkla alınabiliyordu. Kilikya bölgesi zeytin işlikleri aynı zamanda

şarap işliğı olarak da kullanılıyordu. Üzüm üretimi Anadolu’da eski dönemlerden beri oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Aydinoğlu, 2009: 8).

Üzüm Hitit kaynaklarında “gestin” olarak geçer (Ertem, 1987: 57). Plinius’un bahsettiğı Kilikya bölgesinin kuru üzümünden yapılan “passum” isimli şarap türü gibi yine bölgeye ait en bilinen şarap türü “pessema” şarabıdır (Plinius XIV.11). Passum şarabının tercih edilmesinin altında yatan en büyük temel sebep, dayanıklılığının diğere şarap türlerine göre çok daha fazla olmasıdır (Girginer ve Uygur, 2014: 316; Ünal ve Girginer, 2007: 162; Kaplan, 2017: 283).

Ovalık bölgedeki en önemli zeytin yağ ve şarap işlikleri Çiriştepe, Domuztepe ve Tarsus Hacı Hamzalar bilinmektedir. Bunların yanı sıra Ceyhan Ovasında, Doruk Gündoğan, Çevretepe, Kılıçkaya ve Çakaldere köylerinde de zeytinyağı ve üzüm işlikleri bulunmuştur (Özdemir, 2008: 18,30.) Adana- Aladağ yolu üzerinde Aladağ’ın 15 km güneybatısına bulunan Bingüç bölgesinde değirmen taşları ve zeytinyağı işlikleri bulunmuştur. Elauissa Sebaste Korykos ve Güzelolukta da işliklerin varlığı bilinmektedir (Aydinoğlu, 2009: 17; Başoğlu, 2008: 7; Kaplan, 2017: 284).

5.3. Zeytin- Zeytinyağı ve Üzüm- Şarap Ticareti

Hitit metinlerinde Kilikya bölgesinde zeytincilik yapıldığı anlaşılmaktadır M.Ö. 2000-1200 (Ünsal, 2006: 38) Kilikya Roma döneminde şarap, zeytinyağı ve tahıl ticaretini başlıca gelir kaynağı olarak yapıyordu (Başoğlu, 2008 :5). Günümüzde de olduğu gibi zeytin, antik dönemde de yemeklik ve zeytinyağlık olarak ikiye ayrılıyordu. Kalitelerine göre sıralama yapılıyor pahalı olan ve ucuz olan olarak satılıyordu. Roma dönemi tüccarları kendilerini bu değerli sıvıyı hem depolamada hem de dağıtımda geliştirmişler böylelikle Akdeniz’deki zeytinyağı ticaretini üst seviyelere çıkartmışlardı. Bu değerli sıvı şüphesiz amphoralarla taşınıyor ve deniz yolu ile alıcılarına kadar gidiyordu. Bu amphoraların üzerlerinde üreticisi, bölgesi gibi isimlerini taşıyan mühür bulunmaktaydı (Ünsal, 2006: 28; Kaplan, 2017: 282; Başoğlu, 2009: 7).

Romalılar Kilikya bölgesinin üretim malları arasında madenlerini, kerestesini, balığını, zeytinyağını, dokuma ürünlerini, buğdayını ve üzümünden yapılan şarabını Roma’ya ihraç ediyorlardı. Kilikya bölgesine has olan reçineli şarabı ve zeytinyağı amphoralarla Roma’ya gönderilirdi (Ünal ve Girginer, 2007: 49). Atölyelerde üretilen amphoraların yalnızca şarap için değil aynı zamanda zeytinyağı içinde kullanılmış olması yapılan analizler sonucunda ortaya çıkmıştır (Şenol ve Kerem, 2000: 84; Başoğlu, 2009: 7).

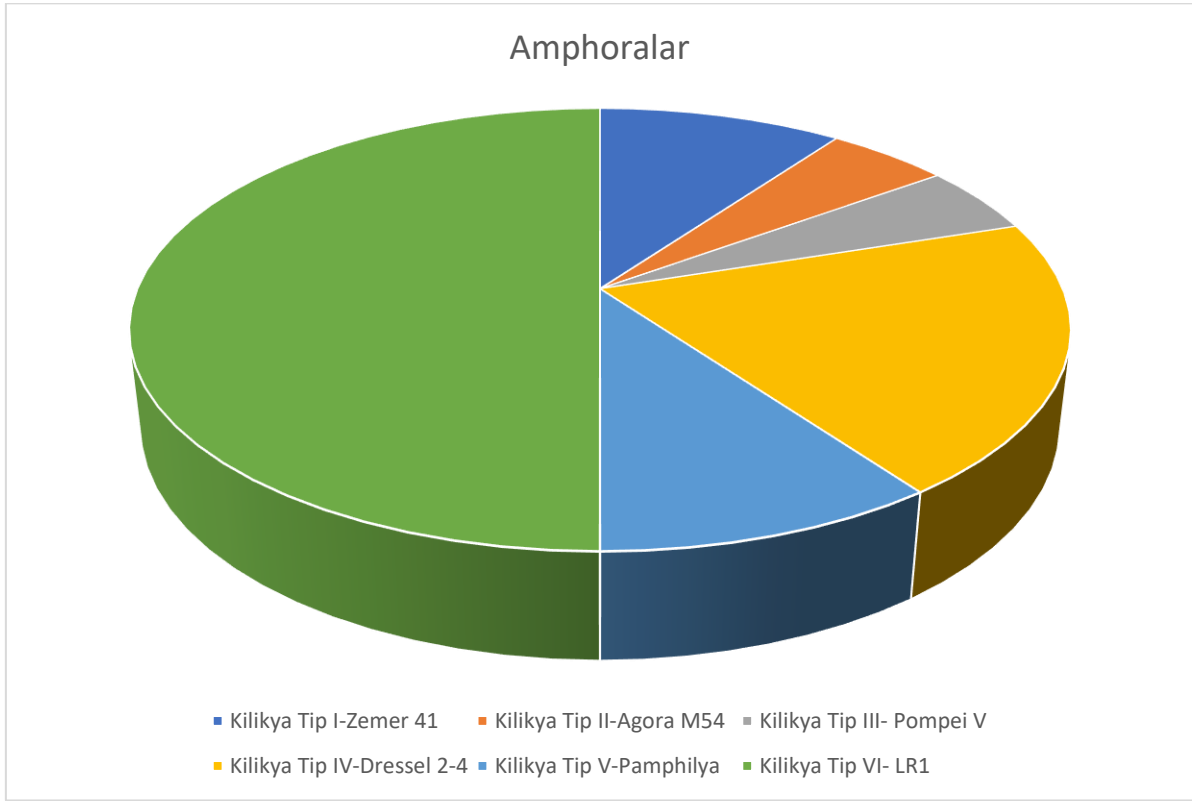
ALTINCI BÖLÜM

KİLİKYA BÖLGESİ'NDE AMPHORA ÜRETİMİ

İnsanlığın ihtiyaçları doğrultusunda ve beğenilerine göre farklı formlarda şekillendirilen, hammadde ve ekonomik uygunluğu nedeniyle endüstrisi gelişmiş seramikler tüm arkeolojik çalışmalarda önemli bir buluntu grubunu oluşturmaktadır. Sualtı araştırmalarında açığa çıkarılmış amphoralar da üretim ve ticaret ağının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Depolama kapları içinde değerlendirilen amphoralar, tüketim fazlası üretimlerin bir süre korunması ve ticaretle başka noktalara taşınmaları için kullanılmaktadır. Kelime kökeni Yunanca olan amphora, karşılıklı veya iki taraflı anlamındaki amphi ile taşımak anlamına gelen pherein fiilinden türetilen phoros kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu kaplar, zeytinyağı, şarap gibi sıvı ve tahıl gibi katı maddelerin hem taşınma hem de depolanması için üretilmişlerdir (Delemen ve Çokay, 2009: 1). İçine koyulan ve taşınan maddelerin dökülmemesi için amphoraların ağızları ahşap, mantar, kil gibi organik maddeler aracılığıyla kapatılmıştır. Ayrıca boyun, omuz veya kulpları üzerindeki mühürler, fiyat, hacim, üretim yeri ve garanti bilgisini sunmaktadır (Çavdar, 1998: 77).

Kilikya bölgesinde yapılan çalışmalarda açığa çıkarılan seramik fırınları, amorf malzemeler, yerel üretimlerin dağılımı ve batık buluntularındaki amphoralar, özellikle Roma dönemi ticari yapılanmasına ışık tutmaktadır. Anemurium, Aegeai, Antiochia ad Orontes, Antiocheia ad Cragum, Bıçkıcı, Deli Halil, Domuztepe, Elaiussa-Sebaste, Kelenderis, Soli-Pompeiopolis ve Syedra antik kentlerinde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmaları bölgenin amphora üretim merkezleri arasındadır. Bu merkezlerde üretilen amphoralar, Galya, İtalya, Lübnan ve Mısır gibi pek çok bölgede karşımıza çıkmaktadır. Dönemin özellikle dikkat çeken formları, Zemer 41, Agora M 239, Agora M 54 ve Pompei V (Grafik 1) amphoralarıdır (Bilir, 2017: 251).

Grafik 1: Tez çalışması kapsamında ele alınan amphoraların dağılımı (Çizim: Ercan Soydan)

6.1. Zemer 41 Amphoraları/Kilikya Tip 1

Zemer 41 amphoralarının (Kat. No: 01) üretim yeriyle ilgili birçok farklı merkez öne sürülmüştür. Bu formun kökeni hakkında ilk çalışmalar Kuzey Afrika bölgesini işaret etmektedir (Zemer, 1977: 52; Alpözen vd. 1995: 75). Daha sonraki araştırmalar, Doğu Akdeniz’de, Kıbrıs Paphos’ta ve yoğun olarak Kilikya bölgesinde, MS. 1-4. yüzyıllar arasında üretildiğini ortaya koymuştur (Hayes,1977:100; Bilir,2018:222). Dağlık Kilikya bölgesinde Anemurium, Biçkici, Syedra ve Antiochia Ad Cragum yakınlarında 4 adet atölye ele geçirilmiştir. Ostia, Pompeii, Tomis, Ephesos, Sidi Khrebish, Berythus, Sina Yarımadası, İskenderiye, Pelusium, Bouto, Kophos, Mons Claudianus, Atina, Bingazi, Kıbrıs, Dağlık Kilikya, Mısır, Caesarea, Korint, Girit, İtalya, Adriyatik bölgesi ve Karadeniz bölgesi zemer 41 amphorasının dağılım alanları olarak tespit edilmiştir (Kat. No: 02) (Bezeczky vd., 2013:84; Bilir,2014:94; Şenol,2009:141-142). Roma İmparatorluk döneminde, Mısır, Kıbrıs ve Suriye-Filistin sahillerindeki batık buluntuları bu dönemdeki ihracın dağılımını göstermesi bakımından önemlidir (Harita 7) (Şenol, 2009:142).

Harita 7: Zemer 41 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.2. Agora M239 Amphoraları

Zemer 41 amphoralarının geç versiyonları, olarak bilinen Agora M 239 amphoralarının kapasiteleri yaklaşık 2 litredir (Şenol, 2009:141-142). Zemer 41 amphoraları bu amphoralara göre daha büyük boyutludur. Atina Agorası'ndaki benzer formlar, M.S. 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (Şenol ve Kerem, 2000: 96). Roma İmparatorluk dönemi ortalarına tarihlenen form, Doğu Akdeniz'de Kilikya'daki kentler dışında, Beyrut, Sina Yarımadası, Mısır ve Batı Akdeniz'de Pompei, Atina, Korinthos, Ephesos ve Karadeniz'de ise Tomis gibi alanlarda da bulunmuştur (Harita 8) (Alkaç, 2013:113).

Harita 8: Agora M239 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.3. Agora M54 Amphoraları/Kilikya Tip 2

Agora M54 amphoraları, (Kat. No: 03) M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda Akdeniz merkezlerine ihraç edilmiş reçineli şarap taşıma kaplarından biridir (Hayes, 1991: 93, No. 31-32, Lev. 25, fig. 3). Bu tip amphoraların, Kilikya Bölgesi'nde Yumurtalık Körfezi kentlerinden olan Aigeia'da üretildikleri düşünülmektedir (Şenol, 2009: 143). Agora M54 amphoraları İskenderiye, Kıbrıs, Delos ve Atina gibi Doğu Akdeniz merkezlerinde M.S. 1. yüzyıla ait tabakalarda, Kıbrıs Paphos'ta ise M.S. 1. yüzyılın sonu ile M.S. 2. yüzyılın ilk yarısında yoğun olarak ele geçirilirken (Şenol ve Kerem, 2000: 92-93) bu amphoraların Fos Körfezi'ndeki batıklarda bulunması önemli bir dağıtım limanı olan Marsilya'nın da Roma İmparatorluk döneminde Kilikya ile ticari ilişkilerini ortaya koymaktadır. Günümüzde Fransa'yı da içerisine alan Gallia bölgesinde ve Beyrut'ta da karşımıza çıkmaktadır (Harita 9) (Şenol, 2009:143-225).

Harita 9: Agora M54 / Kilikya tip 2 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.4. Pompei V Amphorası/Kilikya Tip 3

İsmi ilk buluntu yerinden alan Pompei V amphoraları, (Kat. No: 04) M.S. 1. yüzyılın ortası ile 2. yüzyılın başı arasına tarihlendirilmektedir. Üretim merkezinin İskenderun Körfezi, özellikle Aigeai kentinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Tarsus, Atina, Kerameikos, Argos ve İskenderiye'deki kazı çalışmalarında da ele geçen amphoralar, Ege ve Doğu Akdeniz'deki merkezlere ihraç edilmiştir (Şenol ve Kerem, 2000: 95-96). Ayrıca Perge, Marina el-Alamein ve Abou Rawash bölgelerinde de Pompei V amphorası görülmektedir (Harita 10) (Şenol,2009:145-226).

Harita 10: Pompei V / Kilikya tip 3 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.5. Dressel 2-4/Kilikya Tip 4

M.Ö. 1. yüzyıl ile M.S. 2. Yüzyıl arasında tarihlenen, Dressel 2-4 amphoraları (Kat. No: 05-06-07-08) Kos amphoralarının taklidi olarak Campania Bölgesi'nde ve sonrasında İspanya'dan Doğu Akdeniz'e kadar üretim göstermiştir. Şarap taşımada kullanılan amphora farklı bölgelerde üretilmesi sayesinde değişik özelliklere sahiptir (Şenol,2009:60). Dressel 2/4 amphoraları öncelikle Kos Adası'nda karşımıza çıkmaktadır ardından Helenistik Dönemin sonunda Myndos, Knidos, Rhodos, Kilikya-Yumurtalık, Tarsus- Antakya bölgesi, tam net yerinin belli olmadığı Mısır ve Theangela ya da yakın bölgede olan Halikarnassos'ta üretilmiştir (Empereur ve Picon,1989:226-231; Gupta vd.,2001:13). Ayrıca İtalya'nın Campania bölgesinde de üretildiği bilinmektedir (Sciallona ve Sibella,1991:37). Amphoranın yayılım alanlarına bakıldığında ise karşımıza Akdeniz, Adriyatik, Kuzey Afrika, Kızıldeniz, Hindistan, bölgeleri çıkmaktadır (Harita 11) (Öniz,2016:153).

Harita 11: Dressel 2-4 / Kilikya Tip 4 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.6. Pamphilya Amphorası/Kilikya Tip 5

M.Ö. 1. Yüzyıldan M.S. 3. Yüzyıla kadar kullanımda olan Pamphilya amphoralarının (Kat. No: 09-10) Dağlık Kilikya bölgesinde yer alan Syedra’da üretildiği bilinmektedir (Rauh and Slena, 2000:327). Syedra dışında Aspendos ve Perge civarında da üretimle ilgili izlere rastlanmıştır. Zeytinyağı ve şarap taşımacılığında kullanılan Pamphilya amphorasının Doğu Akdeniz ve Mısır’a ticaret yoluyla gittiği bilinen bilgiler arasındadır. Bu bölgelerin dışında Anadolu’da Antakya, Yunanistan’da Atina, Korinth, Delos, Kos, Rodos Kıbrıs, İsrail’de Gezer, Sarafand, Mısır’da İskenderiye’de dağılım alanlarını görmekteyiz (Harita 12) (Sezgin vd., 2022:151).

Harita 12: Pamphylia Amphorası / Kilikya Tip 5 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

6.7. Late Roman 1 (LR 1) Amphoraları/ Kilikya Tip 6

Geç Roma ticari amphora formlarından biri olan LR1 amphoralarının üretim merkezleri Kilikya Bölgesi, Batı Anadolu'da İçmeler, Kuzey Suriye, Kıbrıs ve Rhodos'tur. Kazı çalışmaları, yüzey araştırmaları ve batıklardan ele geçen arkeolojik veriler, A ve B forumuna sahip LR1 amphoralarının geniş bir coğrafi alana yayıldığını göstermektedir. LR 1 amphoraları M.S. 4. yüzyılın ikinci yarısından M.S. 7. yüzyılın ortalarına kadar, Doğu Akdeniz'de, özellikle Mısır ve Kartaca gibi tüketim merkezlerinde yoğun bir biçimde görülmektedir. LR 1 amphoralarının üretimi, M.S. 7. yüzyılın ortalarındaki Arap akınlarıyla sona ermiştir (Şenol, 2003: 83; Bilir, 2014; 104). LR 1 amphora formu, Ballana 6, Kuzmanov XIII, Scorpan 8B, Kartaca LR 1, Benghazi LR 1, Keay LIII ve Augst 58, Thomas Bii, Egloff 164-167, Keay 18, Peacock Form 2, Peacock Williams 44, Sabratha Tip 27 gibi buluntu yerlerinden hareketle pek çok farklı isimle de anılmaktadır (Şenol, 2003: 82). Tipolojik olarak ilk önce LR 1A (Kat. No: 11-12-13) ve LR 1B (Kat. No: 14-15-16-17-18) olmak üzere iki guruba ayrılmıştır. Daha sonra buna LR 1C (Kat. No: 19-20) gurubu eklenerek, aynı formun altında 3 alt grup oluşturulmuştur.

LR 1-A örneği form olarak, genelde ucu yuvarlatılmış dışa çekik ağız, silindirik bir boyunlu, boynun ortasından başlayarak geniş bir açıyla omuza dikey bağlanan üzeri yivli oval kesitli kulplar, ovoidal gövde ve küçük bir çıkıntı yapan dip yapısına sahiptirler. Formun

üzerinde sık yivler yer almaktadır (Şenol, 2009: 230). LR 1-B formları, dışa taşkın yuvarlatılmış ağız kenarlı, dudağın hemen altından başlayan ve omuzda gövdeyle birleşen oval kesitli yivli kulplu, ovaoid gövdeli ve küçük çıkıntılı sivri diplidir. LR 1A amphoralarına göre daha geç bir tarihte başlanan bu formun üretimi M.S. 7. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. LR 1B formunu diğerlerinden ayıran özellikler, boyunda, kulpların boyunla birleştiği yerde fark edilecek derecede bir çıkıntının bulunması, ağız çapının daha geniş olması ve silindirik boyunun daha kalın olmasıdır (Şenol, 2000: 200).

LR1 amphoralarının üretim yerlerine dair en önemli kanıtlardan biri, Histria’da bulunan bir LR 1A amphorasının boynundaki Korykos mührüdür. Önemli bir kıyı kenti olan Korykos’un geniş limanı, Kilikya’nın büyük boyutlu ticaretinin bir parçası olduğunu düşündürmektedir (Alkaç, 2012: 332). Elaiussa Sebaste’de, antik yazarların “Küçük Kilikya Testileri” “seriolae cilicenses” olarak tabir ettikleri, LR1 amphoralarının üretildiğini kanıtlayan seramik fırınları ve bu fırınların hemen yakınındaki sarnıçta çokça sayıda ele geçen sağlam formlar oldukça önemlidir (Ricci, 2007: 170). Soli-Pompeiopolis antik limanında yapılan çalışmalarda açığa çıkarılan seramik fırınları, burada LRA1 “Yassı Ada” amphoralarının üretildiğini kanıtlamaktadır (Autret vd. 2010: 203). Ayrıca Kilikia Bölgesi’nde Elaiussa Sebaste ile Seleukeia Pieria sınırları arasında kalan alanda ve Yumurtalık Körfezi etrafında, LR 1-B seramik işlikleri tespit edilmiştir (Şenol-Alkaç, 2007: 831-840). Empereur ve Picon’un yapmış olduğu araştırmalar sonucunda İçmeler, Rhodos, Kourion, Amathonte, Tarsus, Magarsos, Aigeia, Alexandria, Rhosos, Antioche, Seleucie de Pierie kentlerinde LR1 amphora üretim yerleri tespit edilmiştir (Empereur and Picon, 1989: 239 Fig. 18-19).

Kazı çalışmaları, yüzey araştırmaları ve sualtı buluntuları LR 1 Amphoraları’nın başta Doğu Akdeniz olmak üzere Batı Akdeniz, Karadeniz, Avrupa ve Kuzey Ege’de oldukça geniş bir coğrafyaya yayıldığını ortaya koymaktadır (Şenol, 2003: 84). Doğu Akdeniz coğrafyasında yoğun biçimde görülen LR1 amphoralarının ticari dağılım ağı ihracatın üç büyük coğrafya ile ilişkili olduğunu göstermektedir. İlk bölge, Mısır, Fransa, İstanbul, Balkanlar, Yunanistan ve Batı Anadolu’da ithalat M.S.4-7 yüzyıllar arasında görülmektedir. İkinci bölge, İtalya, Kuzey Afrika ve İspanya coğrafyasında M.S. 4. yüzyılda başlayan ithalat 5. yüzyılda yoğunlaşmıştır. Levant ülkelerinin oluşturduğu üçüncü bölgede ise ithalat yok denecek kadar azdır (Bilir, 2014: 111). Akdeniz, Karadeniz, Ege (Şenol, 2009: 234-236) İngiltere, Adriyatik Bölgesi, Moesia, Tunus, Sirenayka, Kıbrıs ve Hindistan (Bezeczky, 2013: 159) bölgeleri olarak dağılım alanları görülmektedir (Harita 13)

Harita 13: Late Roman 1 (LR 1) Amphoraları / Kilikya Tip 6 amphoralarının üretim ve dağıtım yerleri (Çizim: Ercan Soydan)

SONUÇ

Kilikya bölgesi tarih boyunca stratejik konumu ve ticareti ile bilinmektedir. Coğrafi farklılıkları nedeniyle Ovalık Kilikya ve Dağlık Kilikya olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Ovalık Kilikya bol miktarda toprağa, çeşitli bitki örtüsüne ve sulak arazilere, Dağlık Kilikya dar, verimsiz ve tepelik alanlara sahiptir. Verimli toprakları ve coğrafi konumu sebebiyle Küçük Asya ile Mezopotamya arasında bir köprü oluşturmaktadır.

Gemi yapımında kullanılan sedir ağaçlarının, doğal madenlerin ihracatı sırasında bölgenin artan tarımsal faaliyetlerine yetiştirebilmek amaçlı çok sayıda limanlar ve liman ketleri kurulmuştur. Dağlık Kilikya bölgesinde 30 adet, Ovalık Kilikya bölgesinde 17 adet liman tespit edilmiştir. Tespit edilen limanların yanı sıra kaynaklarda geçen ancak tam konumları bilinmeyen limanlar da vardır. Bahsedilen tüm bu limanların varlığı Kilikya bölgesinin denize, denizciliğe ve ticarete önem verdiğinin bir göstergesidir. Tarsus, Mersin ve Anemurium limanları, antik dünyanın her yerinden tüccarları çeken başlıca ticaret merkezleridir. Bölgenin uzun kıyı şeridi, Ege ve Mısır'ı, Doğu Akdeniz'e bağlayan önemli ticaret yollarına kolay erişim sağlamaktadır.

Kilikya, kendi doğal kaynaklarını ihraç etmenin yanı sıra, diğer bölgelerden gelen malların dağıtımı için de bir merkez görevi görmektedir. Bu, antik dünyada yüksek talep gören maden ürünleri ve tarım ürünleri başta olmak üzere birçok ticari ürünü içermektedir. Kilikya'dan geçen deniz ticaret yolları, bu malların mübadelesini kolaylaştırmış, bölgenin ekonomik olarak büyümesinde ve refahında önemli bir rol oynamıştır.

Bölgedeki ticaretin bu kadar gelişmesini sağlayan ürünler arasında zeytin, zeytinyağı, üzüm ve şarap gibi ürünler bulunmaktadır. Bu ürünlerin amphoralarda taşınma nedenleri depolama ve istifleme açısından kolaylık sağlamasıdır. Sualtı arkeolojik araştırmalarında bulunan Kilikya üretim amphoraları büyük bir ticaret ağının varlığını kanıtlamaktadır.

Gözlem fişinde Anadolu'nun Akdeniz kıyılarında ele geçen Kilikya Tip I-Zemer 41, Kilikya Tip II-Agora M54, Kilikya Tip III- Pompei V, Kilikya Tip IV-Dressel 2-4, Kilikya Tip V-Pamphilya, Kilikya Tip VI- LR1A, LR1B ve LR1C amphoralarının çoğunlukla Kilikya bölgesinin kıyı şeridinde ve Kıbrıs'ta üretildiği, İngiltere'den Hindistan'a kadar dağılım gösterdiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akkemik,Ü. v.d. (2009), 2007 yılı Dağlık Kilikya yüzey araştırması. F,Bayram ve A, Özme (Ed), 26. araştırma sonuçları toplantısı 2.cilt (ss.13-17). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Akşit İ. (2008), Anadolu Uygarlıkları ve Türkiye'nin Antik Kentleri, Ankara.
- Akurgal, E. (2005). Anadolu kültür tarihi. Ankara: Tübitak
- Alkaç, E. (2012), “Korykos (Kilikya) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LR1 Amphoraları”, OLBA, XX, 323-344, Mersin.
- Alkaç, E. (2013), “Silifke Müzesi’nden Doğu Akdeniz Üretimi Amphoralar”, Cedrus, I, 107-124.
- Alkım, U.B. (1959)."Güney-batı: Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi", Belleten XXIII/89, 59-73.
- Alpözen, O., Özdaş, A. H., Berkaya, B. (1995), Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları, Ankara.
- Altın, T. (2008). Determination of the morphologic tectonic evolution of the Bolkar Mountain through drainage pattern, Middle Taurus. In Natural environment and culture in the Mediterranean Region (Vol. 39, No. 53, pp. 39-53). Cambridge Scholars Publishing in association with GSE Research.
- Anonymus, Stadiasmus Maris magni. Çev. Ö.Acar. Libri II (2017) 388-433. Doi: 10.20480/Ibr.2017030
- Arslan, M. (2003). “İÖ. 188 yılından İÖ. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikya Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları”, Adalya, 6, 91-118.
- ARSLAN, M. (2017) “İskender’in Küçük Asya Seferi ve İssos Muharebesi”, Persler, Anadolu’da Kudret ve Görkem, Ed. Kaan İren, Çiçek Karaöz, Özgün Kasar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Arslan, N. (2010). Kilikya demir çağı seramiği: ithal boyalı seramikler ve ilişkiler. Yayınları.
- Artun, Ü. (2011). Ölmez Ağacın Peşinde Türkiye’de Zeytin ve Zeytinyağı. İstanbul
- Asheri, D. (1991). Divagazioni Erodotee Sulla Cilicia Persiana, QuadStor,76, 35-65.
- Aslan, E. (2009); “Antik Çağ Limanlar”, Deniz Magazin, Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Yayını,16, 36 – 37.
- Aslan, E., ve Orhan, U. (2019). Phaselis 2018 yılı güney liman alanı sualtı araştırmalarında tespit edilen amphoralar. Phaselis, V, 85, 99.
- Autret, C., Yağcı, R., Rauh, N. K. (2010), “An LRA 1 Amphora Kiln Site at Soli-Pompeiiopolis”, ANMED 8, 203-207.

- Aydın, A. (2016). Antik dönemde Kilikya bölgesinde su kanalları ve sulama sistemleri. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(4), 567-576.
- Aydinoğlu, Ü. (2009). "Erdemli ve Silifke Arasında Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon 2008 Yılı Araştırması", Uluslararası Kazı Araştırma, Arkeometri Sempozyumu, 26- 30 Mayıs 2008 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ankara, 9- 15
- Bahar, H. (1991). Isauria bölgesi tarihi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bardakçı, K. (2018). Antikçağ'da Dağlık Kilikia bölgesinin doğal kaynakları ve sosyo ekonomik durumu. The Journal of Social Science, 2(3), 12-19.
- Bardakçı, K. (2018). Antikçağ'da Kayseri-Halep Arasındaki Yol Güzergâhları Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4(8), 40-51.
- Başak, O. (2008). Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da maden sanatın gelişimi ve kullanımı. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (21), 15-33.
- Baçoğlu, M. İ. (2009). Antikçağda Kilikya Bölgesinde Zeytinyağı Üretimi, (Ç.Ü.Sos. Bil. Ens. Arkeoloji Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Bean, G. (1999), "Eski Çağda Güney Kıyıları", Arion Yayınevi, İstanbul
- Beaufort F. (1818) Karamania, London
- Bezczky, T., Scherrer, P., Sauer, R. (2013). The Amphorae of Roman Ephesus. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften
- Bilir, A. (2014), "Roma Dönemi Doğu Akdeniz Deniz Ticaretinde Kıyı Kilikia Bölgesi'nin Yeri ve Önemi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- Bingöl, O. (2009). Eski Anadolu Uygarlıkları Helenistik dönemde Anadolu. Türkiye Kültür Portalı Projesi, Ankara
- Borgia, E. (2017). Cilicia and the Roman Empire: reflections on Provincia Cilicia and its romanisation. Studia Europaea Gnesnensia, (16), 295-318.
- Bozkurt, O. (2019). Kilikya bölgesinde tarım alanlarında yetiştirilen tahıllar. Tarih Dünyası, 36(4), 279-291.
- Briant, P., (1976) Dissidence Et Conquête En Asie Achéménide Et Hellénistique, DHA, 2, 163-280
- Çavdar, M. (1998), "Sadberk Hanım Müzesi Amphoraları", PALMET II, 75-110.
- De Souza, P. (1999), "Piracy in Graeco-Roman World", Cambridge University Press, Cambridge

- Delemen, İ. Çokay K. S., (2009), Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Demir, M. (2017). Kilikya bölgesinde antik dönemde meyve yetiştiriciliği. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 7(3), 456-465.
- Desideri, P. (1991). Strabo's Cilicians. *Anatolia antiqua*. Eski Anadolu, 1(1), 299-304.
- Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2017). Magarsos Antik Kenti anıtsal yapılarının korunmasına yönelik öneriler. *Researcher*, 5(2), 41-64.
- Doğanay, O. (2005). Ermenek ve yakın çevresindeki antik yerleşim birimleri. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Drews, R. (1993), “Tunç Çağının Sonu” (Çeviren Tolga Ersoy ve Gürkan Engin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Drower, M. S., Goetze, A., Blegen, C. W., & Edwards, I. E. (1975). *Anatolia from Shuppiluliumash to the Egyptian war of Muwatallish.-Ugarit.-Troy VII. The Cambridge Ancient History*. 2, 2. History of the Middle East and the Aegean region c. 1380-1000 B. C, 2, 117-164.
- Durugönül, S. (2004). “Krallar, Rahipler ve Korsanlar, Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Çağ’da Mersin Bölgesi” *Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin*, YKY 27-51, İstanbul.
- Durukan, M. (2015). *Mersin’den Tarsus’a Kilikia kıyılarındaki kayıp kentler*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Dündar, E. (2018). Hititler döneminde tarım ve ormancılık. *Tarih Dünyası*, 35(2), 167-178.
- Dündar, E. (2018). Kilikya bölgesinde volkanik aktivite ve volkanik topraklar. *Tarih Dünyası*, 35(2), 167-178.
- Elton, H. W. (2002). *The Economic Fringe: The Reach of the Roman Empire in Rough Cilicia*. In *The Transformation of Economic Life under the Roman Empire* (pp. 172-183).
- Empereur, J. Y. ve Picon, M. (1989). *Les régions de production d'amphores impériales en Méditerranée orientale*. Publications de l'École Française de Rome, 114(1), 223-248.
- Eroğlu, E. (2014). Ege göçleri ve M. Ö I. Binde Anadolu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 43-55.
- Ertem, H.(1987). *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, TTK Yay. Ankara.
- Girginer, K.S. ve Uygur, S.H. (2014). *Cilicia an archeological guide*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Girginer. S. (2005). Karataş (Antik Magarsos) ve kayıp kent Mallos, *Çukurova Üniversitesi Dergisi*, 4,33.

- Gupta, S., Williams, D., ve Peacock, D. (2001). Dressel 2–4 amphorae and Roman trade with India: The evidence from Nevasa. *South Asian Studies*, 17(1), 7-18.
- Güleç, E. ve Baykara, İ. (2014). Üçağzılı mağarası üst paleolitik dönem Ahmarian taş alet kültürü. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), 149-170.
- Gültekin, A. (2015). Kilikya bölgesinde antik dönemde sebze yetiştiriciliği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 143-152.
- Gültekin, A. (2018). Kilikya bölgesinde ormanlar ve bitki örtüsü. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 167-176.
- Habicht, J., C., P., (1989) “A Hellenistic Inscription From Arsinoe in Cilicia”, *Classical Association of Canada, Ontario, Phoenix*, 43/4, 317-346.
- Harmandar, C. S. (2016); “Ptolemaioslar Hanedanlığı’nın Pamphylia Bölgesi’ndeki Deniz Üssü”, *TINA, Denizcilik Arkeolojisi Dergisi*, Sayı: 5, 2016, s. 40 – 59.
- Harmankaya, S. (2002). Türkiye İlk Tunç Çağı araştırmaları üzerine bir değerlendirme. *TAY 4a/b, İlk Tunç Çağı*, 7-41.
- Hayes, J. W. (1977), “Early Roman Wares from the House Dyonisos in Paphos”, *RCRF*, XVII-XVIII, 96-108.
- Hayes, J. W. (1991), “Commercial Amphorae: Hellenistic Types, Roman Types”, *The Hellenistic and Roman Pottery, PAPHOS*, III, 58-223, Nicosia.
- Hild, F. (1991) *Die Route Der Tabula Peutingeriana (Tab.Peut.) Von Iconium Über Ad Fines Und Tetrapyrgia Nach Pompeipolis İn Kilikien*. Anan,1,311.
- Hirschfield, N. (2006), “Uluburun Batığı’nda ele Geçen Kıbrıs Keramiği”, *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti* (Editörler: Ünsal Yaçın, Cemal Pulak, Rainer Slotta) *Deutsches Bergbau-Museum, Bochum*, 105-110
- Jean, E. (2001), “La Cilicie Pluralite et Unite”, E. Jean et al. (eds), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII: 5-12.
- Jones, A. H. M. (1971) *The cities of the eastern Roman provinces*, Oxford:Oxford University Press.
- Kaplan, A. (2016) Antik çağda denizcilik-İskenderun körfezi limanlarının mimari yapıları ve deniz ticaretinde kültürel, siyasi hayata etkileri. *Akademik sosyal Araştırmaları Dergisi*, 4(33), 325-336
- Kaplan, A. (2017). Kapadokya’yı Kilikya Üzerinden Denize Bağlayan Gezbel-Kozan Yolu Üzerindeki Antik Yol Kavşağı: Uğurlubağ Kalesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (38), 42-48.

- Kaplan, A., & Bedir, F. (2017) Antik Çağda Kılıkia Pedias'ta (Çukurova) Üretim, Üretim Motiflerinin Yönlendirdiği Sosyolojik, Kültürel Gelişim Öz. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 45, 2017, 279-292
- Kaplan, M., Arıöz A., S. (2011). "Antik Çağdan Günümüze bir Şifa Kaynağı: Zeytin ve Zeytinyağının Halk Tıbbında Kullanımı", VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi' 1-15
- Karabulut, M. ve Cosun, F. (2009). Kahramanmaraş ilinde yağışların trend analizi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 7(1), 65-83.
- Kassab T, D. (1996). Fouilles des ateliers d'amphores à Demirci près de Sinope en 1994 et 1995. *Anatolia antiqua*. Eski Anadolu, 4(1), 335-354.
- Kurt, M. (2009). Kilikyada yeni Asur egemenliği ve yerel güçler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21),327-337.
- Kurt, M. (2009). Roma Cumhuriyeti yönetiminde Kilikya bölgesi ve yerel güçler. Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 116.
- Kurt, M. (2010). Roma egemenliğinde Kilikya ve Roma iç savaşlarının bölgedeki yansımaları. Tarih İncelemeleri Dergisi, 25(2), 483-501.
- Kurt, M. (2011). Ovalık Kilikya'da M.Ö. I. yüzyıl Roma yönetim olgusu ve Tarkondimotos Krallığı. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 429- 446.
- Kurt, M. (2018). Dağlık Kilikia ve Isauria'daki kentleşme ve sosyal yaşam üzerine Roma kültürünün etkileri. *History Studies International Journal Of History*, (X)3, 131-153. Doi: 10.9737/hist.2018.599
- Kurtuluş, Z. (1998); "Antik Dönemde Liman Yapım Teknikleri ve Sedimentle Dolmuş Limanların Bugünkü Durumu", 2. Ulusal Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, Kongre Sempozyum Bildiriler Kitabı, Alaz Ofset, Ankara, 1998, s. 453 – 469.
- Lerner, J. D. (2013). Alexandria ad Issum. *The Encyclopedia of Ancient History*.
- Magie, D.(1950). Roman rule in Asia Minor I-II. Princeton: Universty Press.
- Mansel, A.M. (1963). Ege ve Yunan tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Mitford T. B. ve Bean G. E. (1970). Journeys in Rough Cilicia, 1964-1968, *Denkschr. Österreich. Akad. d. Wissen., phil.- hist. Kl.* 102, Viyana
- Muller-Karpe, V. (2006), "Anadolu'da Bronz Çağında Bira", Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti (Editörler: Ünsal Yaçın, Cemal Pulak, Rainer Slotta) Deutsches Bergbau-Museum, Bochum, 173-186.

- Noei, S. (2013). 2006 Yılı Kelenderis kazısı koruma ve onarım çalışmaları – ön rapor. M,T(Ed.). K. Levent Zoroğlu'na armağan studies in honour of K. Levent Zoroğlu, Matsis Matbaa Hizmetleri İstanbul, 433-440.
- Öniz, H. (2012); “Konumlarına ve Kullanımlarına Göre Antik Limanlar ve Demirleme Yerleri” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2012.
- Öniz, H. (2016). Doğu Akdeniz’de amphoralar. Antalya: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Öniz, H. (2017) Kilikya’da Denizcilik Tarihi ve Tersane Arkeolojisi: Dana Adası. Akdeniz Sanat, 13, 435-446.
- Özdemir, E. (2016). Kilikya bölgesinde antik dönemde hayvansal ürünler üretimi. Tarih Dünyası, 33(1), 49-60.
- Özdemir, H. F.(2007). "Demir Çağı: Başlangıcı ve Başlatanları, Anadolu!ya Etkileri Üzerine" Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, 501-518
- Özgül, N. (1976). Toroslar'ın bazı temel jeoloji özellikleri. Bulletin of the Geological Society of Turkey, 19, 65-78.
- Özkan, M. (2016). Selçuklular Döneminde Kilikya Bölgesi. Tarih Dünyası Dergisi, 32(1), 95-110.
- Öztan, Ö. (2016). Kilikya bölgesinde tarım ve bitki örtüsü. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(2), 345-354.
- Özyar, A.(2009) Çukurova’nın batısında antik bir yerleşme: Tarsus’un Gözlükule Höyüğü. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Özyar, A., Danışman, G., Gürbüz, C., ve Özener, H. (2003). Tarsus-Gözlükule 2001 Yılı Enterdisipliner Araştırmalar. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 20(1), 272-282.
- Pamir, H. (2009). Alalakh'dan Antiokheia'ya Hatay'da kentleşme süreci/urbanization process in Hatay from Alalakh To Antioch. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12), 258-288.
- Pınarcık, P. (2018). Geç Hitit Dönemi’nde Toroslardan Amanoslara Uzanan Bölgedeki Ekonomik Faaliyetler. Belleten, 82(294), 383-406.
- Polat, Y. (2010). Anadolu Demir Çağı uygarlıkları. H.S.Alanyalı(Ed.) Anadolu arkeolojisi (ss.87-109). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Policante, A. (2012), “Hostis Humani Generis- Pirates and Empires from Antiquity until Today” PhD Thesis to Goldsmiths College, University of London Department of Politics, London
- Pulak, C. (2006), “Uluburun Batığı”, Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti (Editörler: Ünsal Yaçın, Cemal Pulak, Rainer Slotta) Deutsches Bergbau-Museum, 10-57.

- Yağcı, R. (2011). Mersin'in antik dönem ticaret tarihinde Soli/Pompeiopolis limanı. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III. Mersin ve Doğu Akdeniz, 7(8), 56-64.
- Ramsay, W. M.(1960). Anadolu'nun tarihi coğrafyası, (M.Pektaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Rauh N. K. vs K. W. Slane (2000) "Possible Amphora Kiln Sites in W. Rough Cilicia", JRA, 13, 319-330.
- Rauh, N. K. Townsend, R. F. Hoff, M. C. Dillon, M. Doyle, M. W. C. A. Ward, R. M. Rothaus, H. Caner, Ü. Akkemik, L. Wandsnider, F. Ozaner, S. Dore, D. Christopher, (2009). "Life in the Truck Lane: Urban Development in Western Rough Cilicia". Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, 78, 253-312, Wien.
- Rauh, N. K. ve Slane, K. W. (2000). Possible amphora kiln sites in W Rough Cilicia. Journal of Roman Archaeology, 13, 151-180.
- Ricci, M. (2007), "Elaiussa Sebaste: Context, Production & Commerce", Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts, in B. Böhlendorf, A. Arslan, O. Uysal eds., Proceedings of the First International Symposium an Late Antique, Byzantine, Seljuk and Otoman Pottery and Tiles Archaeological Context, Çanakkale 1-3 June 2005, Byzas 7, 169-180, İstanbul.
- Sayar, M. H. (1995). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları, 1999. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 12 (1), 39-60.
- Senol, A. K., 2008, "Cilician Commercial Relations with Egypt due to the New Evidence of Amphora Finds" OLBA XVI, 109-131.
- Seton-Williams, M. V. (1954). Cilician survey. Anatolian Studies, 4, 121-174.
- Sherwin-White, A. N. (1976). Rome, Pamphylia and Cilicia, 133-70 BC. The Journal of Roman Studies, 66, 1-14.
- Söğüt, B. (1998). Kilikya Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya
- Starr, C.G. (2000). "Antik Çağda Deniz Gücü" (Çeviri: Gürkan Engin), Homer Kitabevi, İstanbul
- Strabon, (2000). Antik Anadolu coğrafyası (kitap xii-xiiii-xiv). (A. Pekman, Çev.) İstanbul:Kanaat Basımevi
- Şahin, F. (2015). Erken Tunç Çağı'nda Doğudan Batıya köprü: Çukurova. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 285-302.
- Şahin, Y. D. ve Altunkasa, M. F. (2020). Magarsos Antik Kenti oluşum kurgusunun analizinde sistematik bir yaklaşım. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (18), 348-358.

- Şaroğlu, G. (2013). Antik kaynaklarda Amanos ve Kasıon dağı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(9), 59-69.
- Şenol, A. K. (2000). “İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sosyal Ticareti”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Şenol, A. K. (2003). Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları, Ankara.
- Şenol, A. K. (2009). “AETAM’da Bulunan Amphoraların Tipolojisi”, AETAM’da (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi) Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz’de Ticaretin İzleri, 100-319, Mersin.
- Şenol, A. K. ve Kerem F. (2000), “İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora”, Olba III, 81-114, Mersin.
- Şenol, A.K. (2008). Taşucu Arslan Eyce Amphora Müzesi. Mersin: Taşeli Matbaacılık.
- Şenol, G. C. ve Alkaç, E. (2007), “IV.6 Amphora Mühürleri: Rhodos, Knidos, Kıbrıs ve Lokal Üretimler, Dağlık Kilikya’da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları: Nagidos”, ADALYA, Supplementary Series VI, (ed.S. Durugönül), Antalya, 297- 344.
- Şenol ve Kerem, (2000), “İçel Müzesinde Bulunan Bir Grup Amphora” , OLBA III, Mersin, 81-114
- Şimşek, F. (2017). Paleolitik dönemde insan türleri. Amisos, 2(3), 66-85.
- Tekin, O. (1998). Eski Yunan tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları
- Temizkan, M. (2021). Seleukoslar döneminden dördüz kent idari yapılanmasına bir örnek: “Seleukos tetrapolisi”. Oannes-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 3(1), 109-125.
- Toroğlu, E. ve Eser Ünaldı Ü. (2008). Aladağlar'da (Toros Dağları) bitki örtüsünün ekolojik şartları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(2), 23-48.
- Tülek, F. (2012). Burnaz, Doğu Akdeniz’de kayıp bir antik liman. Arkeoloji ve Sanat, (140), 177-194.
- Ünal, A. (2000). Adana’da Kizzuwatna Krallığı taş devrinden Hitit Devleti’nin yıkılışına kadar Adana ve Çukurova tarihi. S.Koz ve E.Artun, (Ed), Efsaneden tarihe, tarihten bugüne Adana: Köprü başı. (ss.43-69), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ünal, A. (2002), “Hitit Devrinde Anadolu I”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul Ünal, A. (2006), “Hitit İmparatorluğunun Yıkılışından Bizans Döneminin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi”, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 3, 67 – 102

- Ünal, A. (2006). Eski çağlarda Çukuruva'nın tarihi coğrafyası ve Kizzuwatna(Adana) Krallığı'nın siyasi tarihi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(3), 15-44
- Ünal, A. (2006). Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından Bizans Dönemi'nin sonuna kadar Adana ve Çukurova tarihi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(3), 67-102.
- Ünal, A. ve Girginer, K. S. (2007). Kilikya-Çukurova: ilk çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne kadar Kilikya'da tarihi coğrafya, tarih ve arkeoloji; Kizzuwatnalı kraliçe Puduhepa ve yerleşme alanları rehberi ekleriyle birlikte. Homer Kitabevi.
- Ünal, C.C. (2000). "Bronz Çağda Deniz Ticareti ve Kıbrıs", Ed. İsmail Bozkurt, Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Kongresi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları 13, Cilt: 1, 2000, s. 185 – 197.
- Ünaldı, E. ve Kömüşçü, A. Ü. (2007). Bolkar Dağları (Ereğli-Dümbelek Düzü-Mersin Arası) Örneği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 1-15.
- Ünlü, T. S. (2009). Bir iskeleden liman kentine Doğu Akdeniz'in önemli bir limanı olarak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Mersin'de mekansal gelişim. TMMOB Şehir Plancıları Yayını, 3-4.
- Ünsal, A. (2006), Ölmez Ağacın Peşinde, Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı, İstanbul
- Ünsal, V. ve Zincir, E. (2020). Güney Anadolu'nun (Adana, Antakya ve Mersin) en erken iskân tarihi üzerine bazı gözlemler. OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2(2), 179-188.
- Üstüner, T. (2005). Tahtalı Dağları'ndan (Kayseri-Adana-Sivas/Türkiye) stratiomyinae altfamilyasına (diptera: stratiomyidae) katkılar. Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi, 1(25), 107-112.
- Vural S. ve Alkan, M. (2017). Mersin antik Kilikya limanları. İstanbul: Umur Basım.
- Yener, K. A., & Özbal, H. (1985). Tin in the Turkish Taurus mountains: the Bolkardağ mining district. Antiquity, 61(232), 220-226.
- Yıldırım, N. (2017). Antiocheia'dan Antakya'ya bir kent adının serüveni üzerine analizler. Archivum Anatolicum, 77-88.
- Yıldırım, T. (2009). Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Tunç Çağları. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, (1)61, Ankara.
- Yıldız, D. (2008). Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Yıldız, V. (2013). Akhamenid dönemde Kilikya bölgesi ve yakın çevresinde Attika seramiği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

- Yıldızturn, D. (2020). Helenistik Dönem'den Geç Antik aė'a kadar Kataonia bölgesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (52), 216-229.
- Yılmaz, K. (2018). Kilikya bölgesinde antik dönemde su kaynaklarının yönetimi ve tarım alanlarının sulanması. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 8(2), 273-283.
- Zemer, A. (1977). Storage Jars in Ancient Sea Trade, Haifa.
- Zoroğlu, K. L. (2013). "Kelenderis'te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düřündürdükleri", Olba XXI, 109-140.
- Zoroğlu, L., Durduran, S. S., Erdi, A. (2005). Works on the Geographical information system (GIS) in the ancient town Kelenderis in Turkey. 1-19

KATALOG

Katalog No: 01

Envanter No: AKT 11

Tip: Kilikya Tip I-Zemer 41

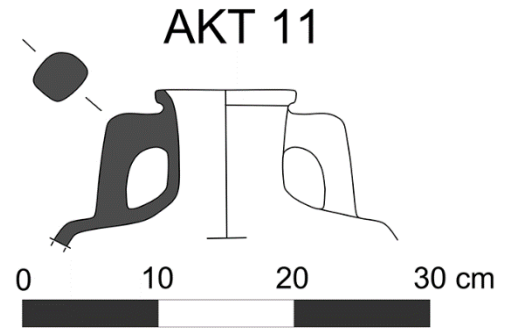
Tarihlendirme: M.S. 1-5. yy

Buluntu Yılı: 2012

Buluntu Yeri: Side Aktaş

Derinlik: 4 metre

Benzer Örnekler: Öniz, 2016: 124; Bilir, 2017: 252, Fig. 3; Şenol, 2009: 142.

Katalog No: 02

Envanter No: GKB 08

Tip: Kilikya Tip I-Zemer 41

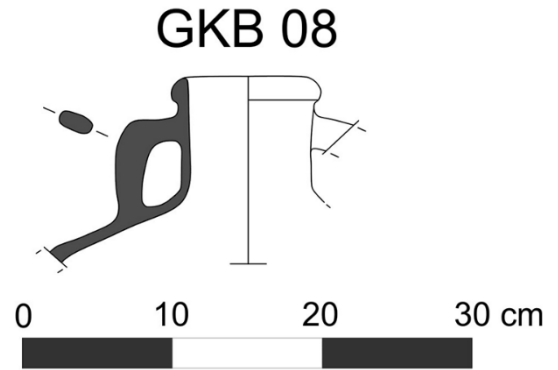
Tarihlendirme: M.S. 1-5. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Gazipaşa Kaladran

Derinlik: 8 metre

Benzer Örnekler: Öniz, 2016: 124; Bilir, 2017: 252, Fig. 3; Şenol, 2009: 142.

Katalog No: 03

Envanter No: GKB 01

Tip: Kilikya Tip II-Agora M54

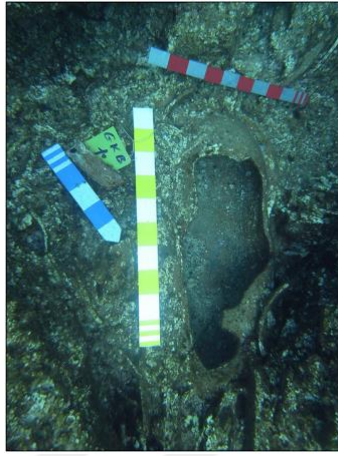
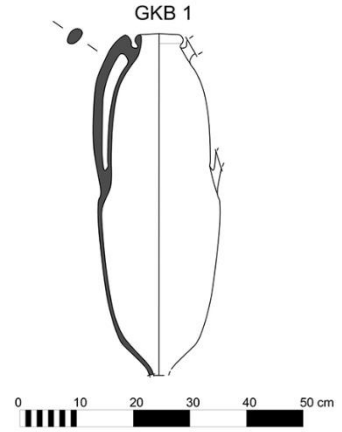
Tarihlendirme: M.S. 1-2. yy

Buluntu Yılı: 2014

Buluntu Yeri: Adrasan Güneyköy Batığı

Derinlik: 3 metre

Benzer Örnekler: Bezeczky, 2013: 80; Şenol, 2009: 225.

Katalog No: 04

Envanter No: KG 11

Tip: Kilikya Tip III-Pompei Tip V

Tarihlendirme: M.S. 1-2. yy

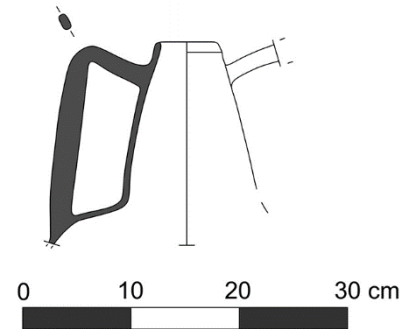
Buluntu Yılı: 2012

Buluntu Yeri: Kekova Adası Çevresi

Derinlik: 5-16 metre

Benzer Örnekler: Komar, 2020: 304; Kızılarıslanoğlu, 2019: 68, Fig.1; Şenol, 2009: 226.

KG 11

Katalog No: 05

Envanter No: KF 11

Tip: Kilikya Tip IV-Dressel 2-4/DR 2-4

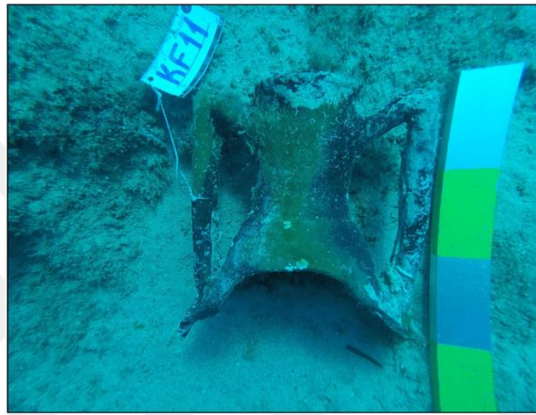
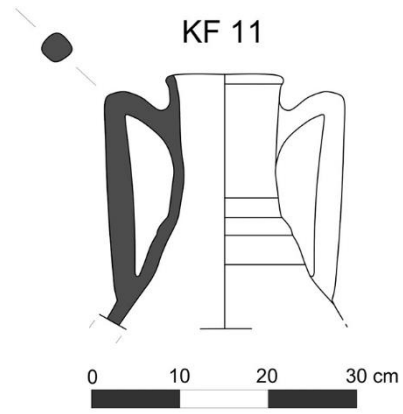
Tarihlendirme: M.Ö. 1- M.S. 3. yy

Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Kaş Fener

Derinlik: 21 metre

Benzer Örnekler: Şenol, 2003: 48, Fig.22; Şenol, 2009: 64, Fig.5; Öniz, 2016: 153, Fig. A. 2982

Katalog No: 06

Envanter No: AD 30

Tip: Kilikya Tip IV-Dressel 2-4/DR 2-4

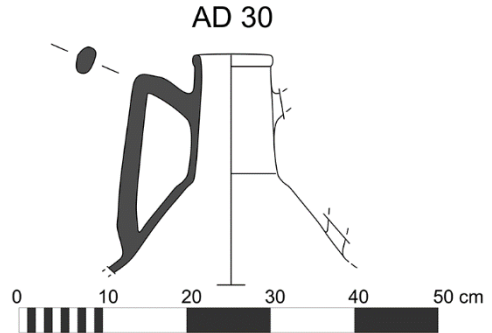
Tarihlendirme: M.Ö. 1- M.S. 3. yy

Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Adrasan Kuzeydoğu

Derinlik: 14 metre

Benzer Örnekler: Şenol, 2003: 48, Fig.22; Şenol, 2009: 64, Fig.5; Öniz, 2016: 153, Fig. A. 2982

Katalog No: 07

Envanter No: AZB 20

Tip: Kilikya Tip IV-Dressel 2-4/DR 2-4

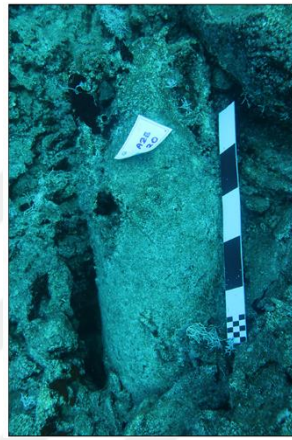
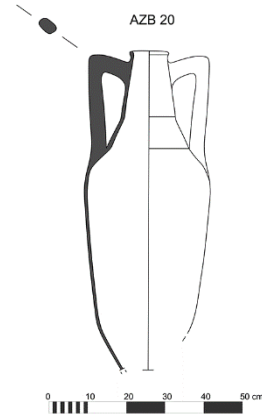
Tarihlendirme: M.Ö. 1- M.S. 3. yy

Buluntu Yılı: 2017

Buluntu Yeri: Aydıncık Sancak Burnu

Derinlik: 16 metre

Benzer Örnekler: Şenol, 2003: 48, Fig.22; Şenol, 2009: 64, Fig.5; Öniz, 2016: 153, Fig. A. 2982

Katalog No: 08

Envanter No: KH 10

Tip: Kilikya Tip IV-Dressel 2-4/DR 2-4

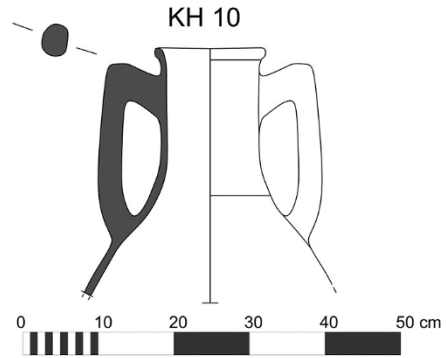
Tarihlendirme: M.Ö. 1- M.S. 3. yy

Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Kaş Heybeli Ada

Derinlik: 19 metre

Benzer Örnekler: Şenol, 2003: 48, Fig.22; Şenol, 2009: 64, Fig.5; Öniz, 2016: 153, Fig. A. 2982.

Katalog No: 09

Envanter No: ABD 07

Tip: Kilikya Tip V / Pamphylia Amphorası

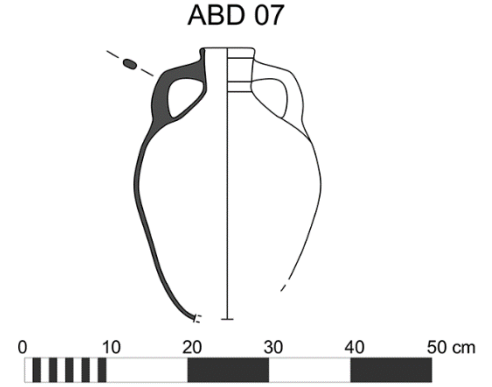
Tarihlendirme: M.S. 1- 3. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Kekova Yarımadası

Derinlik: 22 metre

Benzer Örnekler: Autret, 2012: 259-260

Katalog No: 10

Envanter No: KHA 13

Tip: Kilikya Tip V / Pamphylia Amphorası

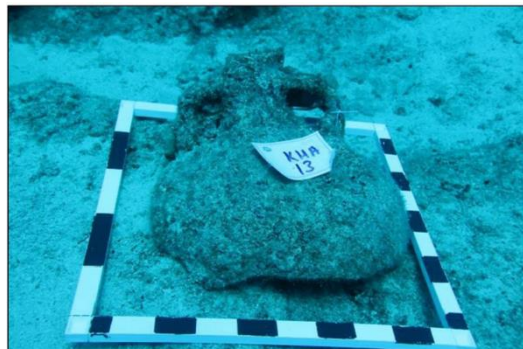
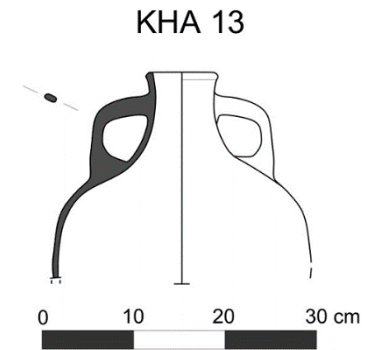
Tarihlendirme: M.S. 1- 3. yy

Buluntu Yılı: 2017

Buluntu Yeri: Kekova Yarımadası

Derinlik: 22 metre

Benzer Örnekler: Autret, 2012: 259-260

Katalog No: 11

Envanter No: AD 26

Tip: Kilikya Tip VI A / Geç Roma 1A – LR1A

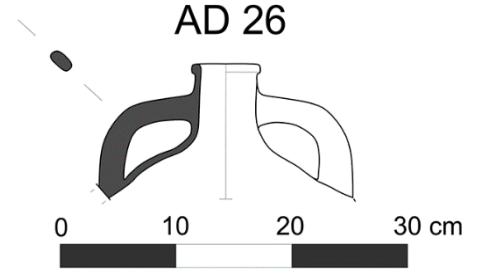
Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Adrasan Tuzadası Koyu

Derinlik: 14 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 228; Öniz, 2016: 44; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 12

Envanter No: KSK 1

Tip: Kilikya Tip VI A / Geç Roma 1A – LR1A

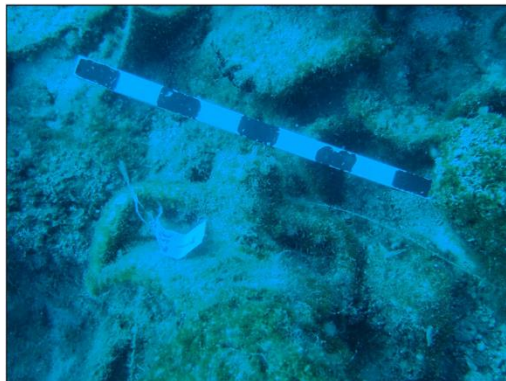
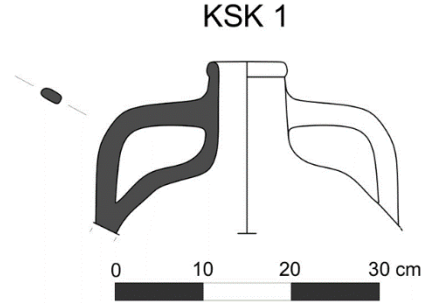
Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

Buluntu Yılı: 2012

Buluntu Yeri: Kekova Salyangoz Koyu Batığı

Derinlik: 11 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 228; Öniz, 2016: 44; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 13

Envanter No: KÇB 11

Tip: Kilikya Tip VI A / Geç Roma 1A – LR1A

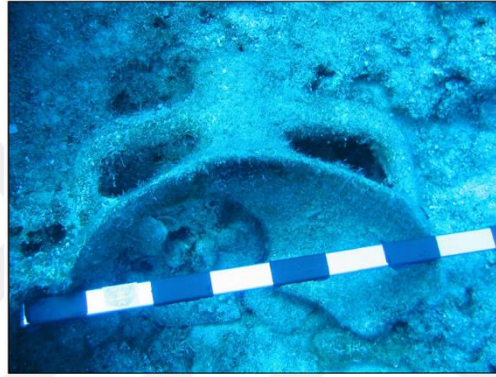
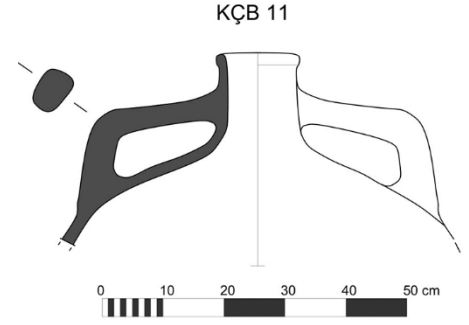
Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

Buluntu Yılı: 2015

Buluntu Yeri: Kaş Çukurbağ

Derinlik: 13 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 228; Öniz, 2016: 44; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 14

Envanter No: GBD 25

Tip: Kilikya Tip VI B / Geç Roma 1B – LR1B

Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Gelidonya Burnu Doğusu

Derinlik: 24 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 147; Öniz, 2016: 172; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 15

Envanter No: KD 07

Tip: Kilikya Tip VI B / Geç Roma 1B – LR1B

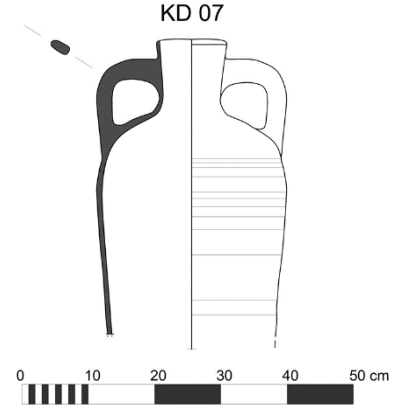
Tarihlendirme: M.S. 5- 6. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Kaş Kalkan Doğu Koy

Derinlik: 32 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 147; Öniz, 2016: 172; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 16

Envanter No: ABD 39

Tip: Kilikya Tip VI B / Geç Roma 1B – LR1B

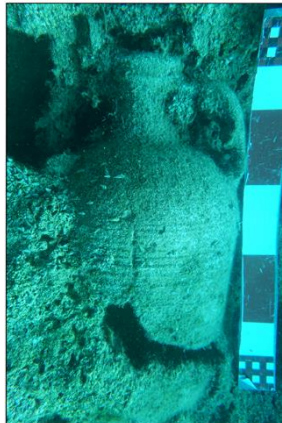
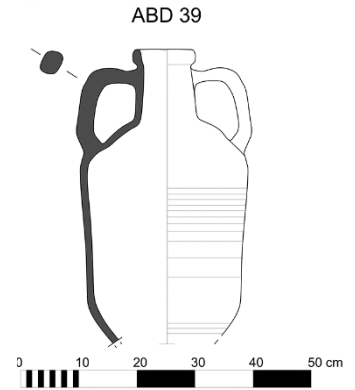
Tarihlendirme: M.S. 5- 6. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Kekova Aperlai

Derinlik: 11 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 147; Öniz, 2016: 172; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 17

Envanter No: KX 06

Tip: Kilikya Tip VI B / Geç Roma 1B – LR1B

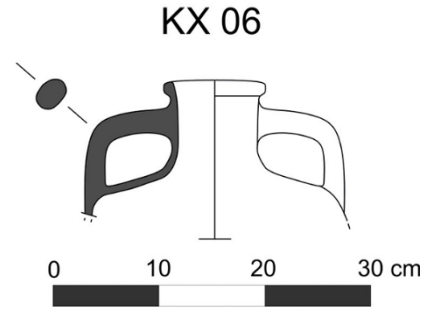
Tarihlendirme: M.S. 5- 6. yy

Buluntu Yılı: 2019

Buluntu Yeri: Kekova İç Ada Adası

Derinlik: 31 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 147; Öniz, 2016: 172; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 18

Envanter No: KKA 8

Tip: Kilikya Tip VI B / Geç Roma 1B – LR1B

Tarihlendirme: M.S. 5- 6. yy

Buluntu Yılı: 2012

Buluntu Yeri: Kekova Kuzu Adası Koyu

Derinlik: 13 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 147; Öniz, 2016: 172; Bezeczky, 2013: 158.

Katalog No: 19

Envanter No: BA 37

Tip: Kilikya Tip VI C / Geç Roma 1C – LR1C

Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

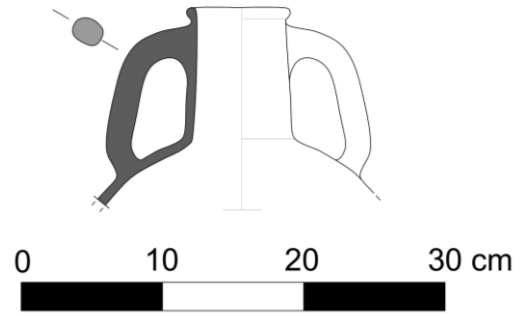
Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Boğsak Adası

Derinlik: 13 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 244; Öniz, 2016: 144.

BA 37

Katalog No: 20

Envanter No: BA 42

Tip: Kilikya Tip VI C / Geç Roma 1C – LR1C

Tarihlendirme: M.S. 4- 7. yy

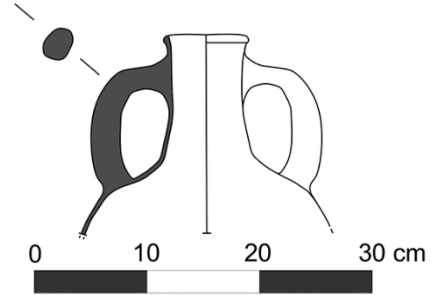
Buluntu Yılı: 2020

Buluntu Yeri: Boğsak Adası

Derinlik: 10 metre

Benzer Örnekler: Şenol,2009: 244; Öniz, 2016: 144.

BA 42

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	SOYDAN, Ercan
Uyruğu	
Doğum tarihi ve yeri	
Medeni hali	
Telefon	
E-posta	

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Mimar Sinan Lisesi	2011
Üniversite	Selçuk Üniversitesi	2017

İş deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2016-2022	Akdeniz Arkeolojik Sualtı Araştırmaları	Arkeolog